

Cahier de récits CP

Seereer

Safe nan-and

République du Sénégal

Ministère de l'Education nationale

CP

Safe nan-and

Seereer

Édition 2019
Réimpression 2020

Avis de droit d'auteur : ©2016-2021 projet Sénégal Lecture Pour Tous pour l'Agence des États-Unis pour le développement international (USAID), contrat USAID n° AID-OAA-I-14-00055/AID-685-TO-16-00003, géré par Chemonics International. Tous droits réservés. Cette aide provient du peuple américain et est financée conjointement par l'USAID et le gouvernement du Sénégal.

Ce travail est disponible sous la licence Creative Commons Attribution 4.0 IGO licence (CC BY 4.0 IGO) <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/igo>. Sous cette licence, il est accordé le droit de copier, de distribuer, de diffuser et d'adapter ce travail y compris à des fins commerciales selon les conditions énoncées de la licence CC BY.

Muukir ne

Wuup ! o kuud ! (1)	4
Wuup ! o kuud ! (2)	6
Mbaar kaa jir	8
Bat naa yaa Mari	10
Ekol o xe wetaa	12
A tok a sareet	14
Ngoor Maab	16
Biram kaa ret'u no taax kaa	18
Ndiig a fada	20
O njiriiñ a pind a felem'in	22
Tuud	24
Sibiru	26
Tooñ faaxee	28
Ngulook naa mbind Mbay Waali	30
Ñiiñ dom faaxee	32
O maad oxaa Saax Maak	34
Fat i fingoox jir-ndiig le	36
Ne kalaas a xoolandteel	38
Yoli	40
Mam refu Cuk	42
Xaye refu tabaski	44
O ciijikax a cek	46
Njom naa koop a maak	48
Ne Joong a sosoorna	50
Njom ne Cuk	52

WUUP! O KUUD! (1)

Oxoo', kaa i mbondoox boo ndeer o yeng ole, baab'es a nan tig a kurunaa no begax ne. Ta foog ee muus oo mbaa o box. Ndikey guud dik oo. O leng oxe, oxe sakala no maax ole, a seq o loq. O lakas oxe a geenoox no donmaax ole, a jeemaa dayit begax ne.

Baab'es a inoox ondan, a woos o dong ole ta hakandoox'ina, a fudoox njong ne, a ret a geenoox laqa begax ne. O kuud oxe a wet-wet, ta xox. Ta noonjin begax ne, ee kaa ñoomaa. Yaa ta bekna xooxum kam a ndok ale rek, baab'es a fookin o dong ole na tagid. O kuud oxe a wuuq, a naang minaak a lanq, a firkilooxaa. Baab'es a wet begax ne, a dalfo wuuqin : « O kuudoow ! Wuup, o kuud ! » O kuud o lakas oxaa a wat o joor, a reef na foot alaa, a sag na kop alaa.

Um tekit a felem :

Kurunaa: kaa naa kurunaa, ten refu kaa naa yo'nooxaa, o nan ta naagaa kurun-kurun.

noonjin: O dam begax naa wegeena, o jeeman o wet, bekxa payof, qicin boo jeg o gom olaa xecoonaa boo ñoom.

naang minaak : yen alang, wondoox nen a cek a qonu.

Laamit qoolandir :

Xar xewu no mbind ne ?

Mam guud we ndef'u ?

Ndax den dik fop a ndame ?

Nam baab'es a damtu o leng oxe ?

WUUP! O KUUD! (2)

Yaa baab'es a wuuqna o kuud' oxaa, mbind ne fop a yokoox, o kiinookiin a wet a ndokum, a sutoox, da laamtaa : « Taa ten ? Taa ten ee ? »

Da ngar, a soɓ o kuud' oxe ta moof no donmaax olaa na mbaaw alaa, a tuufoox, a sendaa nen oxaa jogañeena. Baab'es a lay a den ee guud' dik a ndeefu, ndaa o lakas oxaa kaa bostoox. Oxuu fadiidna rek, a dam o don. Coow le a jof took. O kuud' oxaa a dikel, a bekel kam a mbaaw alaa. Leek-leek, o kiin a foolit maana, a fuumin mbaɓ mbaa ta falin. Ta yuug, a muuy'ooxaa. Oxene ñaku jom koy, oleng mosee ga' kene! Baab'es a lay a den da mbaas a pad ale, yaam ndik da ngaañin. Wiin we fop a mbokatoor no maax olaa, a cungaa roog a feed.

Um tekit a felem :

Dam o don : O kiin a nanangaa mbaa ta ga' kaa jom'anduuna, kaa damaa o donum.

A dikel : a caɓ ake a mbokatel, a ngumel boo waagkee yuf.

A mbaaw : o ndok o ndeɓ onqe naa jawteel, a geekeel xa ɓaxaɓ axe.

Laamit qoolandir :

Guud' fodnum ngar'u no mbind ne ?

Xar baab'es a fiyu ye ta damna o kuudo leng oxe ?

Mam wiin we a soɓu o kuud' oxe dameena ?

MBAAR KAA JIR

Na diiboor fee faafna, Mari fa Sanu kaa feetik a Mbaar, yaam ñaal tadik kene fop, garee ekol. Ye da mbadiidna no mbind Mbaariin, da soɓ Mbaar a wondoox, ee jir-ndiig maafun. Ya'um a lay a den ee : « Ba nu cooxin xa ɓay de, jir-ndiig kaa xabaa. » Mboɓ ne a nomtoox, tiyaa dom a den lool. Ye Mari gatna, a wetandoox a ya'um ke dalna Mbaar. Tee a anda jir-ndiig yaam a yooba nanaa muse ke a laytan. Sanu a doon ee no kalaas den, Madam Juuf a lala den apaax ne da mbarna mbi baa muc no jir-ndiig. Ke eetna refu o fagaroox, moytoox foofi a daagaa, leelaa kam mbind ne.

Mari fa Semu a lay ee : « Wondooxaa kam sanke suupe refu ke naa yetwaa no ɓook ke, yaam den naa cooxtaa jir-ndiig. »

Um tekit a felem :

Muc : ten refu ee daawkiro no jir le.

Moytoox : o fexey boo tig daawkirang.

Sanke suupe : sanke naa jalteena teex naa naa wara ɓook.

Laamit qoolandir :

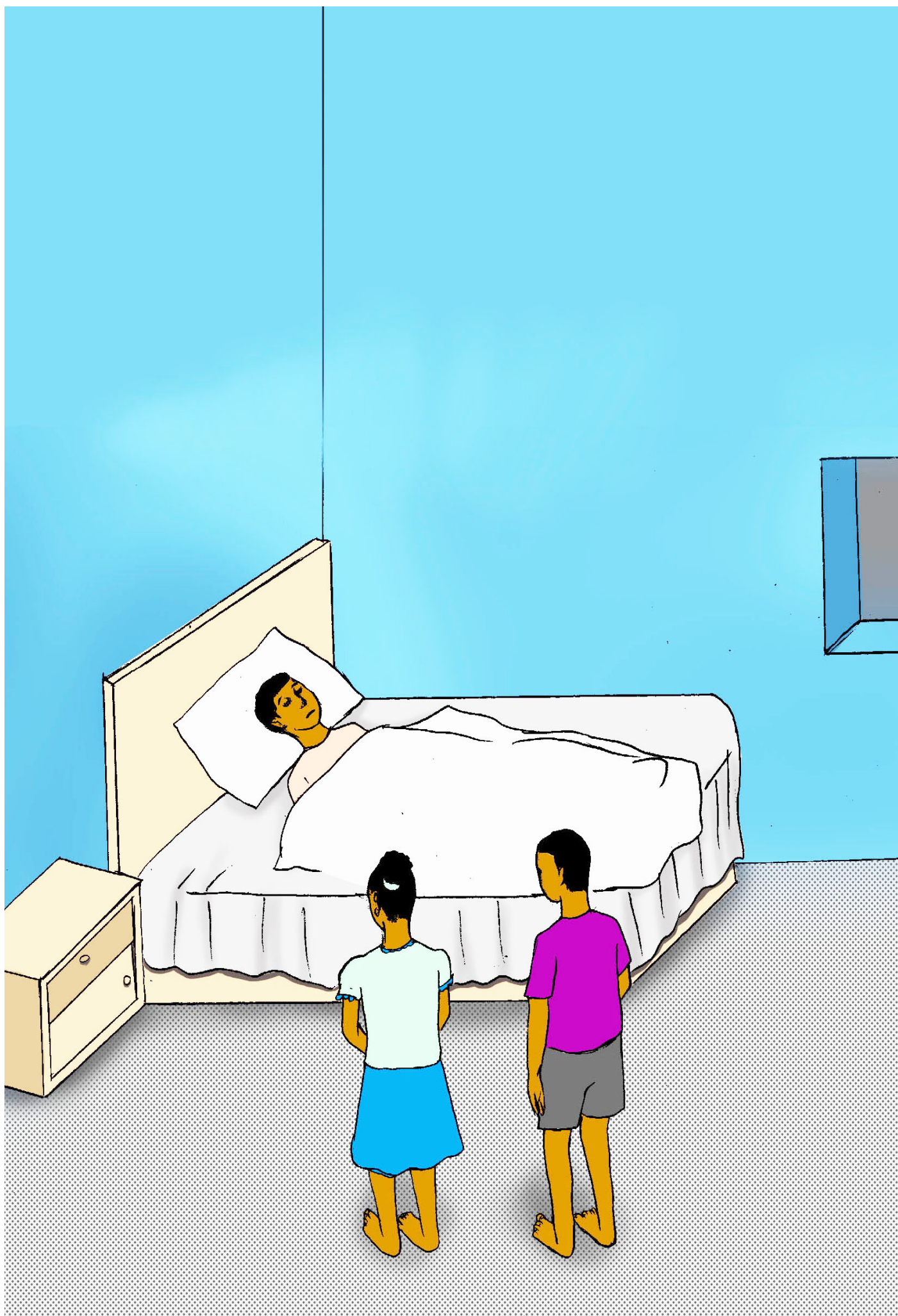
An Sanu fa Mari a teetik'u ?

Xar damun ?

Xar ya' Mbaar a layu den ?

Yaam xar koy ?

Xar Mari fa Semu a layu ?

BAT NAA YAA MARI

Bat ne a Mbaaleem xaye oo. Yaa Mari Njaay jegu o ndeb. Ta xes teel, a leel a ndokum, a daap njongum. O maax ole iitam kaa leelel baa xool. Yaa Mari a bogoox baa xool, a rokoox ndobin jesneer mosu, a rokoox xa koket xa tan, a duumoox puudar makiyaas. O ga'angaan wee o kulook.

O **nqeq** onqe jegee ndoki ndaa kaa laxasel no pay ndiwe naa jegna a piis a yeeq a mosu. Mbind ne a may muut fo wiin. Wiin we na saate fee fop a ngar a. O rokanga no bind ne jegkiro maa o moof ka a ndax a may fo wiin. Muu fodoona, o nan a kim ake. Gawul we a mbakaa. Xa sar xa yaaju a faapel, wiin we a moof teen. Rew we a mbecaa, a mboxaa, a simataa a Yaa Mari fo fogum. Da **faay** lool. Mboɓ ne fop, Mari, Semu, Wiktoor, Teniŋ, Menge fa Duuduyiin fop a mboxaa, a mbecaa fa den.

Um tekit a felem :

bat : bes fee o nqeq onqe a ruusel.

nqeq : o ndebandoong onqaa sogeena rim.

faay : ten refu da kontaan, a njeg kam fa mbelu.

Laamit qoolandir :

Kum Mari a rokooxu ?

Xar Mari a nandtaa ?

Wiin we tam a moofuyo ?

Rew we kum a mbiyaa ?

EKOL O XE WETAA

Xaye ekol fee kaa wetaa. Rend, Ñoxor fa Ndeela na kalaas See-Pee a ndefkaa. Da nqes, a ndokanel toki mosu, ya' den a jikan a den saak qas. A coox a den a ñakit, da ñaamo saac' fo o siis boo a ngiñ. Ta dam a Ndeela no bay, Ñoxor a reef tookum, da sagaa na ekol faa. Ye da ndetaa, **mboɓ** ne a sawar lool, leek-leek sax da ngimaa.

Ye da matiidna ekol, da nga' xa tebandoon xa mayu. Den fop da ndok na ekol fee. Muse Fay, Dirikteer fee na ekol fee, o xe moofa fo meetar ke fop, da mbindaa, a cungaa xa elew axe fo **kelfa** den. Ye da mbadiidna, Madam Seen, meetar fa ndew fee, a lal a den kalaas ne da ndefkaa. Xa caac' axe a **muuyfooxa** rek ye da soɓna yoon den da moof. Ya'den a simin meetar ke fop, a moof baa baatin, a dalfo asoox mboɓ ne. Ye ya' den a retna xa caac' axe a ndal fo ndaapa bo yaa da ndokkaa no kalaas ke.

Um tekit a felem :

Mboɓ : xa debandoon naa layeel mboɓ.

Kelfa : o kiin oxaa refna o maak, a adooxan wiin, baab, yaay.

muuyfoox : ten refu oxaa naa jalaa o dan.

Laamit qoolandir :

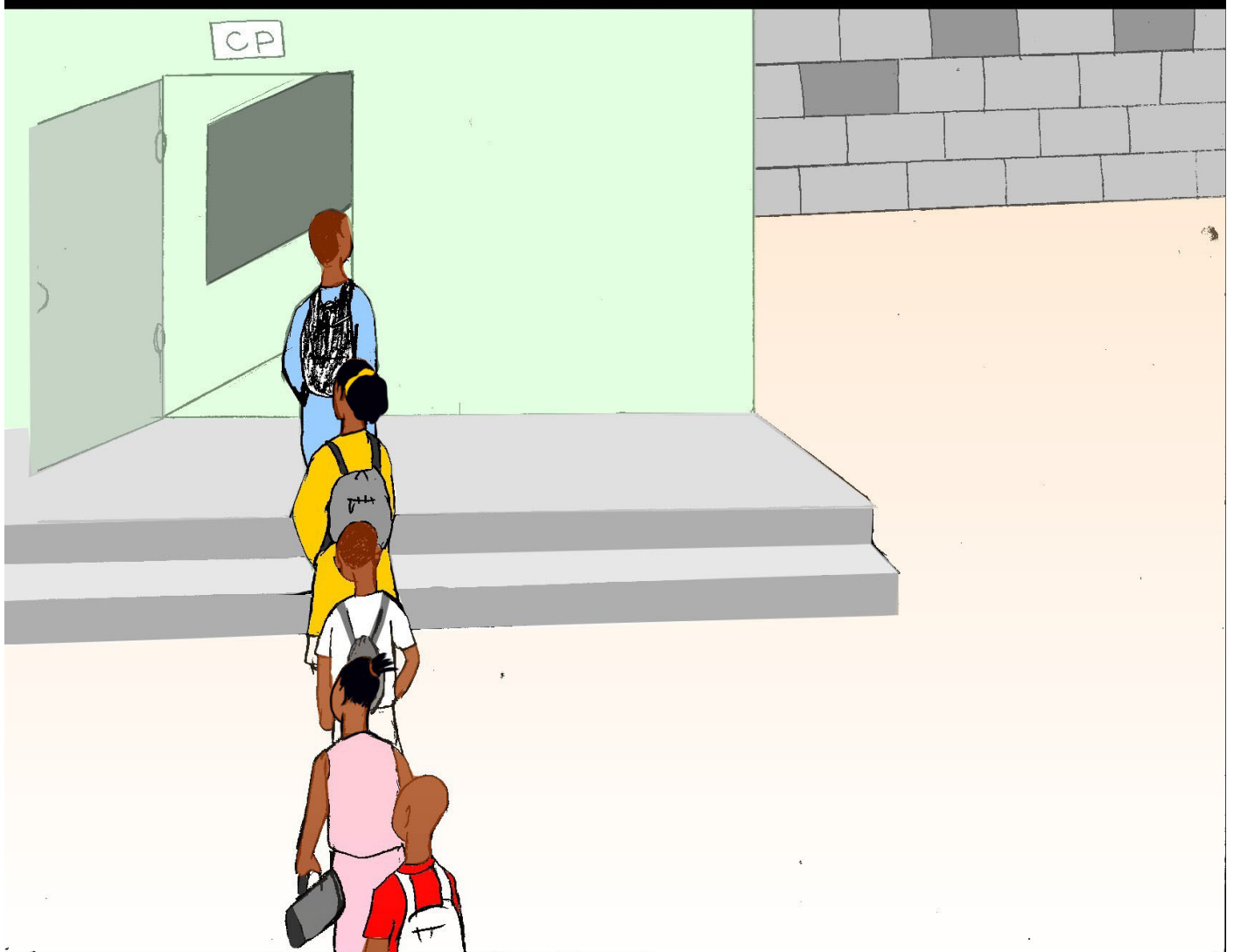
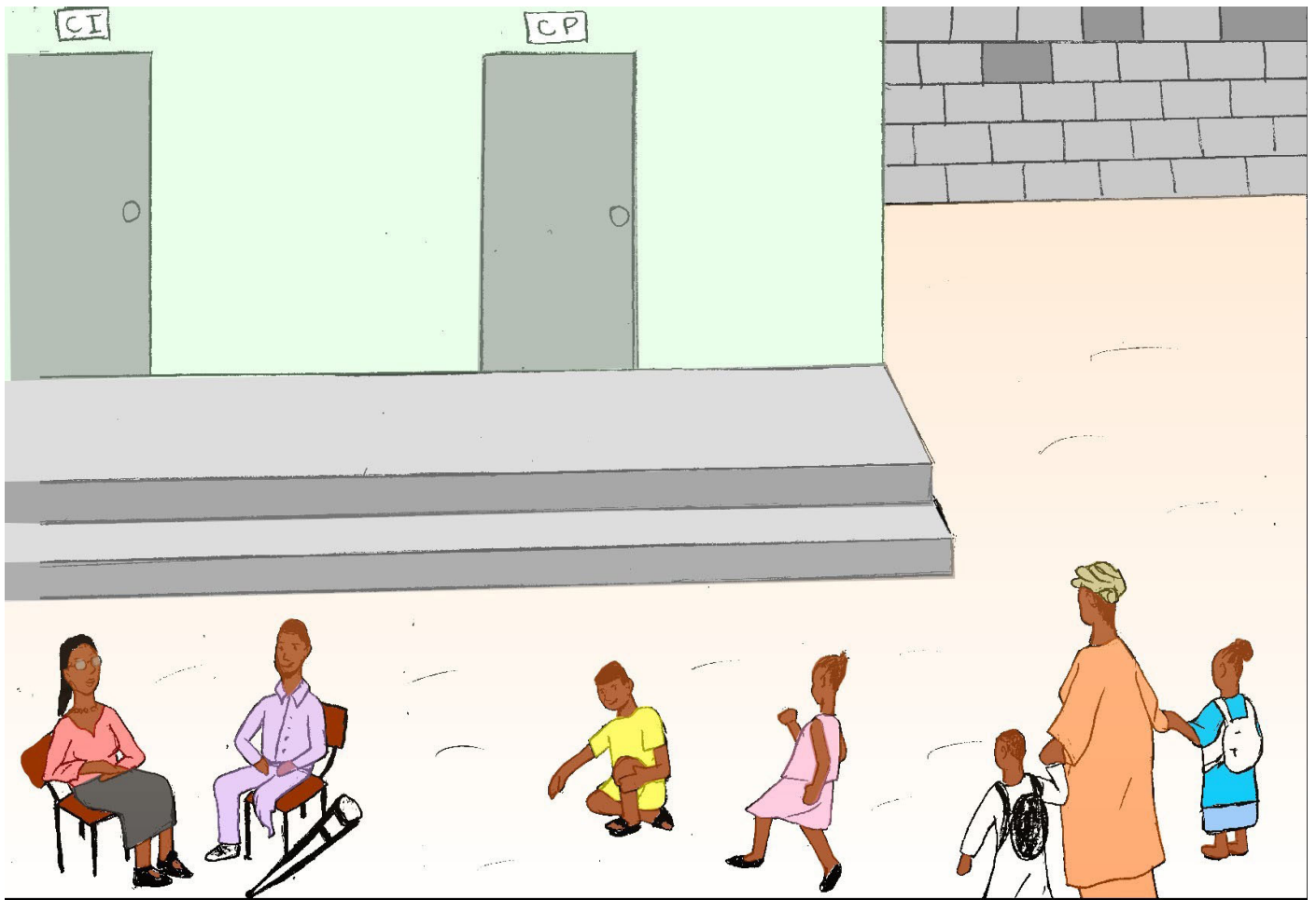
Kum xewu xaye ?

An naa refkaa na kalas see-pee ?

Kum reefu a ñakit ale na caac' axe?

An lal a caac' axe kalaas den ?

An refu dirikteer fee na ekol fee ?

A TOK A SAREET

No **hookom** oluu refna, a juga bes faa andoona ee saate fa leng jegu teen marse faa da ne'aa luuma . Xaye na ardaba fee, ten refu bes luuma fee Jurup, A sareet ake o we inooriidaa muu refna no caate ke na **paan** ale. A kene a ngumnel xa paam, a kaana a ngumnel pis. Den fop da sufel xa qos marsandiis kuu refna : tikoorik ñaamel, xa saaku kaaf, pursiin, a ñaaw, a cek, paal, pambe, fok... Ndaa ke da mbiiqaa-mbiiq fop koy, naangee pañtaa da suf teen wiin. Mayu na den a ndef jula, lakas we a njikiida. Yoq we a moof na peeper ake, a yoor a caf den. Oxe naa yūfnāa a moof no mbaamir naa. A juga teen sax yaal a sareet akaa andoona ee kaa da ñaayāa mbāa da cūfaa a foxaa a sareet den.

Ndaa koy, a fat a paaxeer ake a naanga taxaa boo leek-leek te jeg bagaas yenu, mbāa sax ta ref wiin waa mbilna, a mberengoox a lanq. Leek-leek iitam, pis a **mam**, bagaas ke na sareet ale fop a njuumoox na fat ale. Mbāa sax o kiin a yen baa mukuy mbāa ta boloox. Keene dal'u a Maalik, o ðeenqe Fap-tew Mberi, jegna xa kiid betaatadaq, a yac'u ñak teen a ñiiñum.

Um tekit a felem :

hookom : ten refu bes faa dakoxiidna te ref ñaal betuufik.

luuma : ten refu marse faa na jegaa bes fa ndakwiidu fuu refna.

paan : ten refu caate ke mbokatoorna.

mam : pis ne kaa yūfa too o leng waage ran o dam.

Laamit qoolandir :

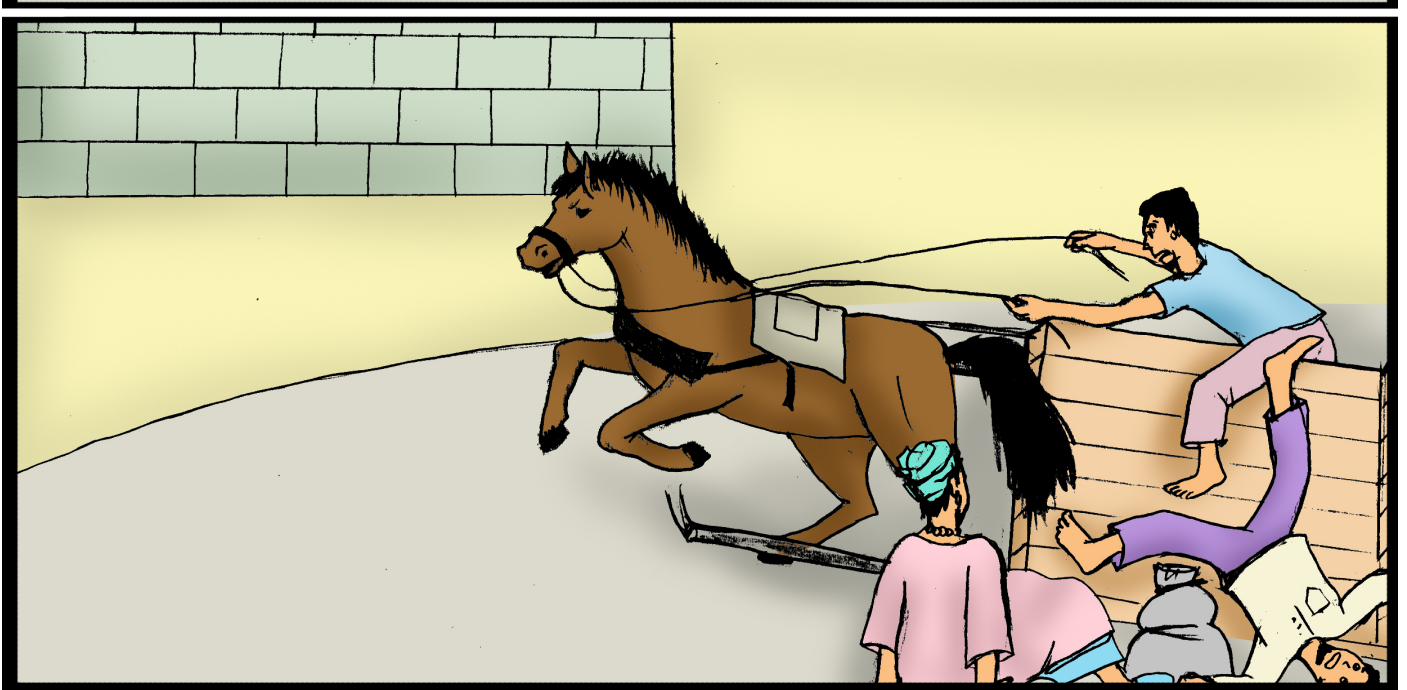
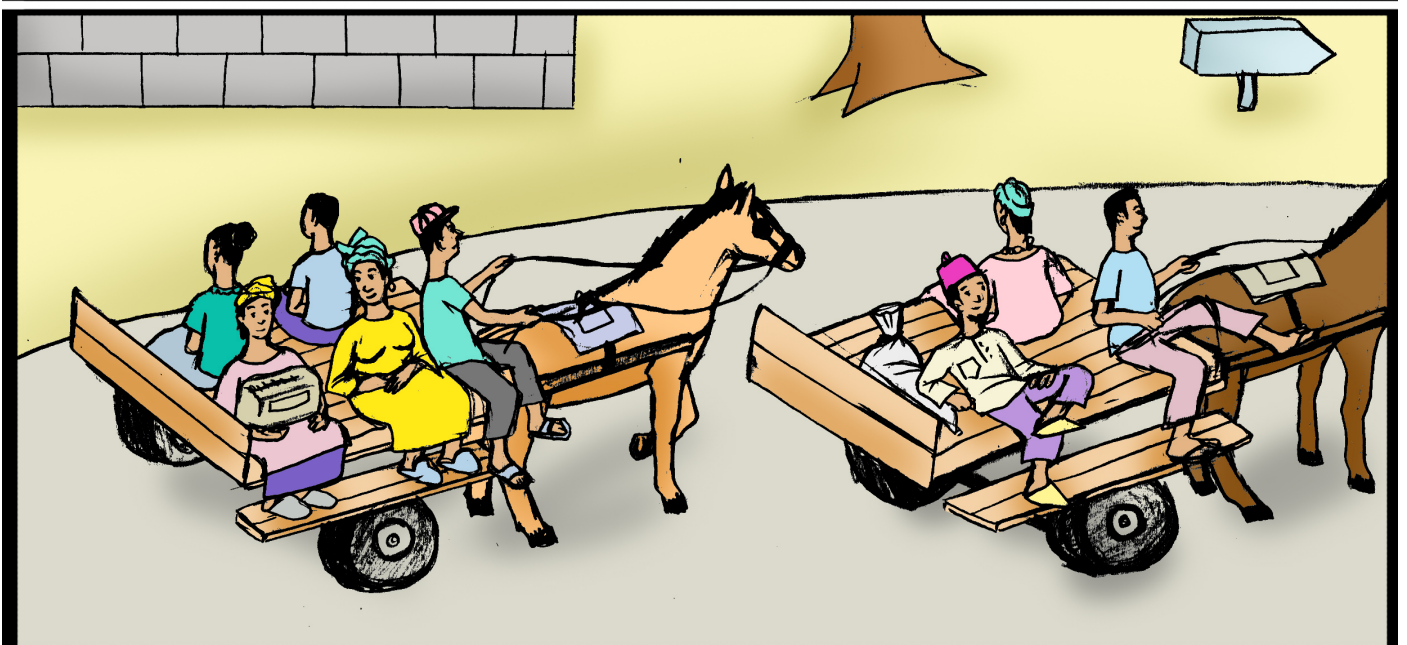
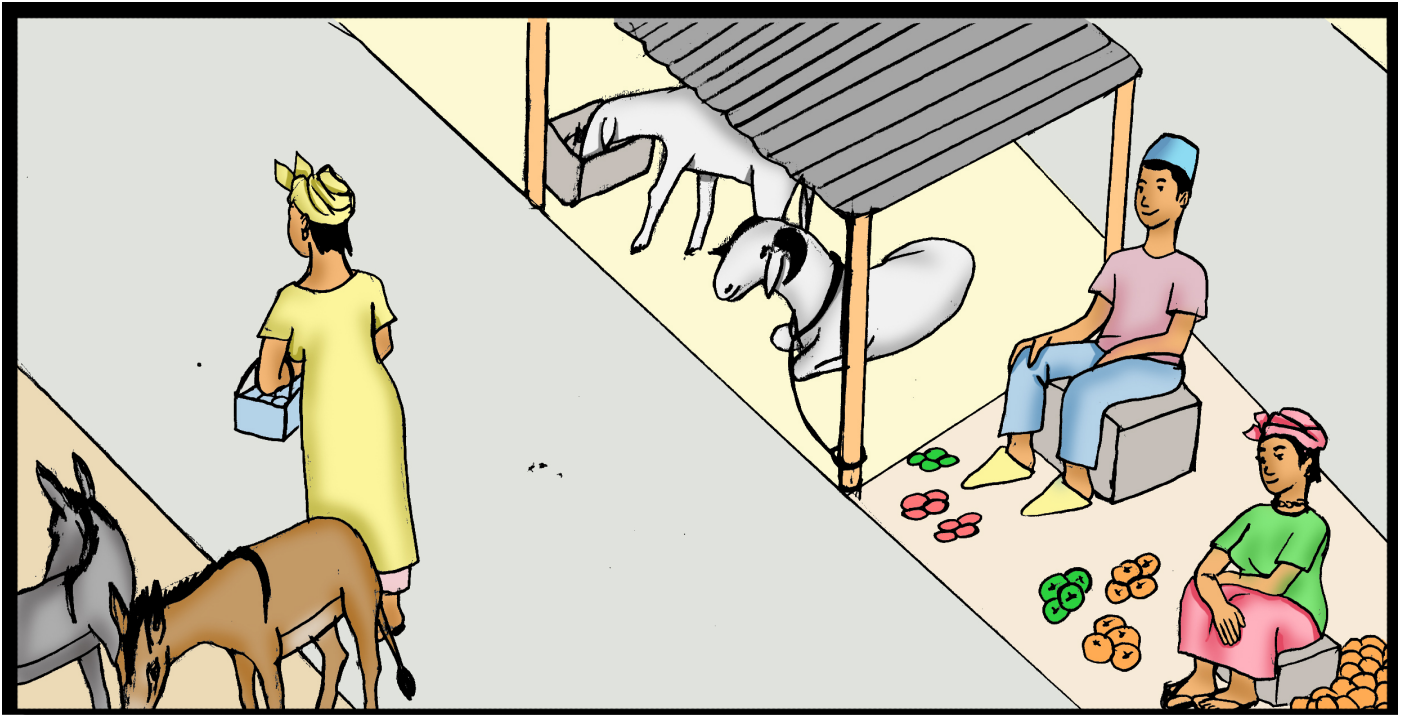
Saate fum jegu marse ?

bes fum refu bes luuma Jurup ?

kum taxu boo bagas ke a yenaayo?

An refu Maalik?

Kum dal'u Maalik ?

NGOOR MAA'B

O koor moof'u meen a maabaa baa ne'el Ngoor Maab. A jeg nqoox saa laye ee : « nqoox nene koy, oxuu moy'axama waag xa maab rek o jangin » Ta retaa, baa fad no mbind, a soɓ maaga o njaac' o ngoor saa layin ee : « taa wiin we no mbind ne koy ? » o njaac' onqe doonin ee : « o waa na koɓ alaa ».

Ngoor Maab a doon a layin ee : « reti ci'aam foofi boo um yer »

O njaac' onqaa ret a jaxasaa foof le no nqaw ne. Ngoor maab a layin ee : « xa fi'aa keene koy ? » o njaac' onqaa doonin ee : « kaam jiqtaa foof le faak fo foof le feedefaak ndax um ci'iidong foof le xaye » . Ngoor Maab a layin ee : « xayeen » sa layin ee : « ci'aam fidel bom heɓand o gut »

O njaac' onqaa ret a dam a siik a yeeq ale den. Ngoor Maab a layin ee : « xa fi'aa keene koy ? » o njaac' onqaa layin ee : « na siik aleeke i ngeftaa fidel ». Ngoor Maab a layin ee : « xayeen ! » saa dakoox o layin ee : « reti xooyaniidaam wiin waa na koɓ alaa ! » o njaac' onqaa ret bo ndeer ee ndeer a fat alaa ta yuug maaga. Ngoor Maab a layin ee : « xa fi'aa keene koy ? » o njaac' onqaa layin ee : « a fat ale degu um dugandan » ngoor a layin ee : « gari jang nqoox ne mi, wo mat wagaxam »

A nax a reef maaga fag o naf, a roxondy a roog, a saayaa lanq ke, a guugujaanu o maag, a soocwaa mbudaay, meesees a fool bit a fakaa o ndama.

Um tekit a felem :

jiqtaa : sayrand poofi.

a siik : ten refu a cek o koor.

dugand : fokat kaa degna.

Laamit qoolandir :

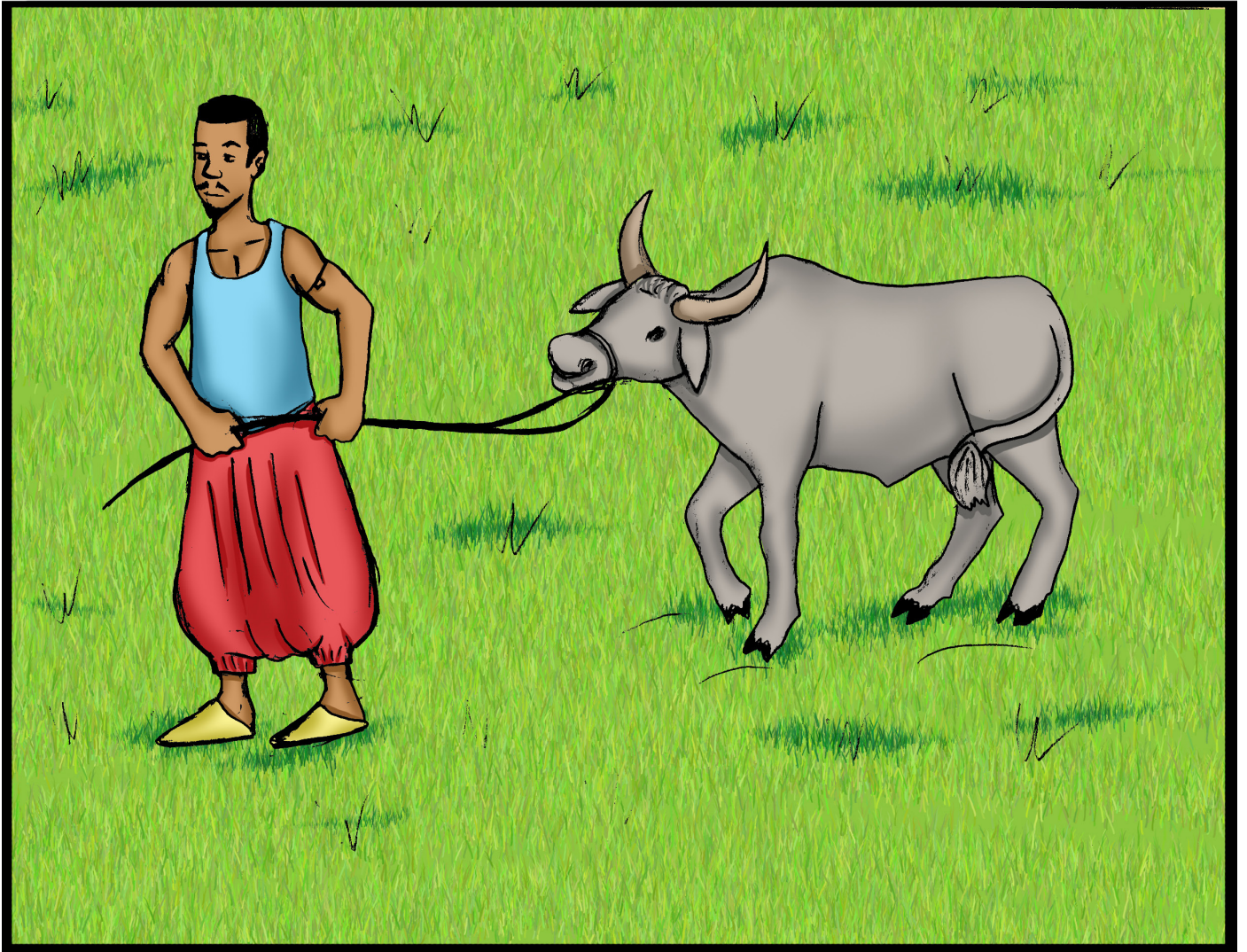
Xar Ngoor Maab a waagu ?

An a soɓu no mbind naa ?

Xar a cooxu a njaac' onqaa ?

Xa taxu Ngoor Maab a coox o njaac' oqaa nqoo naa ?

Ndax o kiin waaga sayrand poofi kaa njaxasoorna ?

BIRAM KAA RET'U NO TAAX KAA

Biram alaya'ee kaa ret'u Kawlax, a yoon fa tokoorum. Ta gat, i sadgiidin, ta wetandooxaa ke ta ga'na no taax kaa:

-Na jamaane fee ndiikii, tok daaf njegatee no taax ke. Pind kaa tabaxeena soom njegu no taax kaa. Muu retoona, a jega taax.

Taax a naanga jegaa tok fik mbaa tok mayu. O dung ole a refaa dar, tafil fee a jeg a peronj. A ndok aluu refna a jeg xa palanteer fo begax. Begax ke a mbegteel seluur, a njeg rido. Bomb le a waaga ref a seng, a waaga ref a arduwaas mbaa sax ta fiyel teeraas. Den ngupu no pind kaa Kawlax.

Ye retuuma kameekam saate faa, ga'aam maaga pind taax-took. Tok ke a ndondrandel, a leng took a kendum, ta ne'el etaas. Etaas ke a nyaayteel eskale. Tokoores a layaam ee a refangaa taax-took naa jegna etaas mayu, kaa jegaa asaasoor, o rokangaa teen, ta disoox a rayaa took boo o fad.

Um tekit a felem :

Teeru ke : ten refu saate fa maak, a jeg taax mayu, a jeg xa oto, ped ke a mbiyel godoron.

Teeraas : ten refu a ndok alaa andoona ee jeggee bomb. Took fee kaa tabaxel fo simaa.

Asaasoor : kaa refaa nandu nen kees maak na naa rokeel, a nyaayaa a fudooxaa no etaas ke.

Laamit qoolandir :

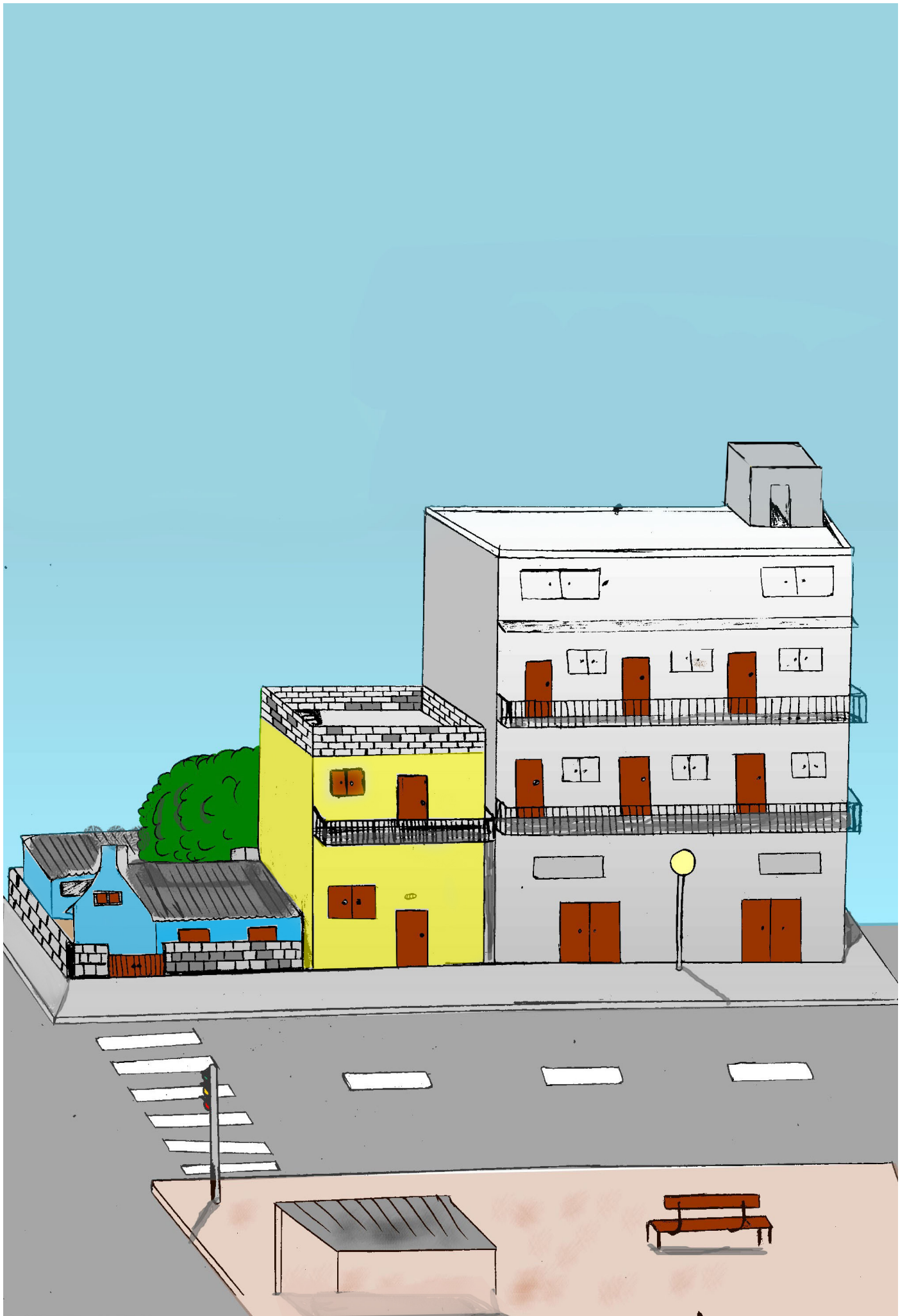
Kum taxu bo wiin we a ndeta no taax ?

Kum taxu bo wiin we a may no taax ?

Tok poyum waagu jeg no taax?

Mam jegu taax no saax le?

Xar jegu na teeru too jeggee no caate ke na took fee?

NDIIG A FADA

Ciid ne faga yaam a deba faak kirand. Andaa ee ciid a sutooxangaa, ndiig naa rokaa. Ndiig a sutoox, seek a rok. Seek a sutoox, ciid a rok. Ciid a sutooxangaa koy, a salandam a ndok. A salandam a sutoox, ndiig a dakooxiid. Me ndiig a roktaa boo me ciid a fagtaa, a refa a qool betaanaxaq.

Ndiig a ref a qool a tadak, seek a ref a tadak, a salandam a ref a tadak, ciid a ref a tadak. Ndiig a fadangaa, roog fee a debaa, wiin we a ngooxaa. Boo seek a sutooxaa, tuufe-duufe ke a mboor, xooxoox we a saxad kaaf ke, a ut a aareer ake. A fiyangaan, kaaf ke a ngeerel, a aareer ake a mbokatel, a nambel. A mbeerangaa, da mbac, a mbees.

Um tekit a felem :

Ndiig a sutoox : Roog fee a debangaa boo wiin we a ndetaa no qol, keene naa layeel ee ndiig a roka. Ndiig ne a fagangaa koy boo debatee, ta layeel ee ndig ne a sutooxa.

Tuufe-duufe : tuufe-duufe refu ke naa duufel fop no qol. A aareer, kaaf, a ñaaw, fo lakas ...

Geer kaaf : Boo kaaf ke a saxadeena baa pisiidel, a njuumel, kaa da yipeel kam ndap, a ngeekel maaga.

Laamit qoolandir :

A qool a poyum ndiig a jegaa ?

Ndiig a rokangaa baa sutoox, a baat o dakwiid, ta ref a qool a poyum ?

Nam kaaf ke saxadeena a mbiyeel baa pisiideena no pind ke ?

Xar naa laltaa ee ndiig a roka ?

Tuufe-duufe lakas kum ando ?

Nam a aareer ake a ngendandteel ?

O NJIRIÑ A PIND A TELEM'IN

Oxuu jegna o ndik a feetlax xan o ga'ee lak fuu ta refna, cosaan fane teen oxe na pindum. I mbindangiran kaa retkaa baa xon. Mene no saax le in olof hupu doole. O natangaa a liim ale no wiin we ngeen na na Senegaal teemeed fuu jangoona qaarben betuu fik kaa da layaa a olof. Yaal xa and xa mayu, a laya : oxuu bindeerna delemof to layino, jegkiro o jof a paam. Keene ndax ta waag o jeg, xan we adwanna saax le in a mbaag o ndamit a in ndax calel ke in a mbaag o yoob.

I njega yaakaar apaax teen. Keene xan a tax xa caac'axe ndef na ekol teb ke a mbaag o teel o ndam ke da njangneel. Xan ta tax oxuu jangerna a tubaab xan a waag o soxla'um na sutura no delemum. Me ta refna a maya xa piy no saax le na paalaa. Wa nandna ne na Seex Anta Joop, Saxiir Caam, Aram Joop Faal fo Seex Ndaw. Ndiiki, a leera fop ee i mbaaga njangin a felem'in mbartin na ekol teb ke fo maak ke boo na iniwersite.

Um tekit a felem :

Xayma : Liip.

Paalaa : deetloxaa, baal.

Laamit qoolandir :

Kum na ñoowdandaa delem ?

Lum delem hupu doole na Senegaal ?

Aniin mbindu a lak ke no saax le ?

Kum yaal xa and axe a layu no ñako bind fo jang lakof ?

Teemeed nu jangoona wiin foyum na layaa taaga a olof na Senegaal ?

Bind lakof a waaga roofand saxof ?

Mam i mbaagu jangnit a felem a ke in ?

TUUD

Keeke refu yegnit naa inoorna no we na ngaynaakaa saax le. Da ngar a ngayñoorang yiif no ne waroona geenoor a soƀanga ee kaa ɗuudaa .
A soƀangaang kam a ndok ba sutoox fat o yoq kam faa a refangee kaa wageerna ñak fat o weg xa tonmaax axe weg xa palanteer axe. Fat o gof kuu refna kuuraŋ mbaa njelem. Kuu duqin'oona kuuraŋ fat o watnin. Wo andu ta ref firigo mbaa o tele. Ba bogoox na teƓ alaaga.

A soƀangaa yee woxey tafil koy : fat o waaf maa lakwoona ta ref tabax mbaa ma weguna.

O moof a lanq xot xooxof bek kam a cafof ndeer kubay ke. Doon xa Ɠayof no nof ke wo.

Ba ɗaay jof na cul ndaxar maak mbaa yoon gofu took. Fat o gof iit o mbiñ onquu na jaltel celem to wegooxee. A soƀangaa o yoon fo lakas. Ba nu matir oxuu refna gofit o kendof a raƓ raƓ kaa daawna metar nahik yaam kaa wiin a coxandira kuuraa. Ba yoogoor a parasol ba bogu no pisin bar mbaat no maag. Ba yuf ba waaxu iit ñaayi o ndaŋ.

Um tekit a felem :

Tuud : kaa yoon fa o yo'nax cegu doole fo xa kiñ.

Cul : me fagitna took.

Laamit qoolandir :

Mam yegnit ne a inooru ?

Na xar yegnit ne a layaa ?

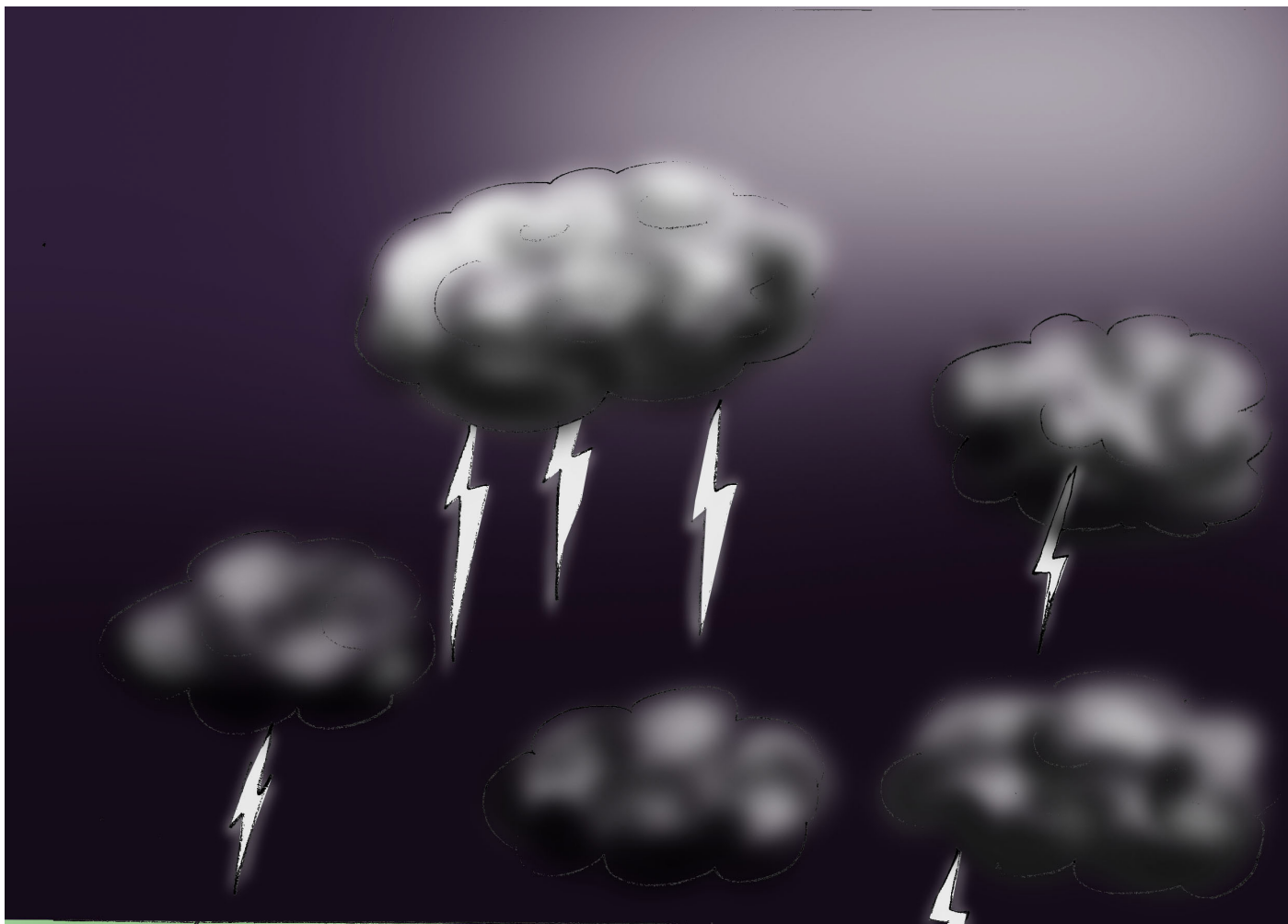
Mam waro moytoox a naangaa ɗuudaa ?

O refangaa na ndok xar waro fi' a nangaa debaa ?

Ndax wara mat kuuraa mbaa njelem a naangaa ɗuudaa ?

O refangaa tafil xar waro fi' a naangaa ɗuudaa ?

Xar wareero fi' ?

SIBIRU

Sibiru, þook ne naa xooyeel anofel naa coodtan. Sibiru fee a daawangaang cer ke wo kaa sumaa, o teel o xij, fokat teen dekooxa. A waadnangaan, a waaga war o kiin. Me andoona ee foof le ka daagaa maaga kaa hupna bes fa ndakwidu mbaa kaa hupuuna, koo ga'aa maaga fo þook þaal naa naa mbey'aa. Fo þook neene naa maakaa, a n'ataa, a coodtaa jangaru fee. Qaw ke njegeerna afnir, fo mbot ne ndebeena to foofi tep ale a yoq teen refu ngenand den. Ne i mbarna mbi' boo ñoxor fo sibiru fee refu :

- uup fo mbot ne mbaa xa þaxañ axe fop ;
- dung me naa daagaa, afnaa qaw ke i cutangaa teen, too iit i nqooxaa daaf le widna pind ke i ndefangaa no ndiig.

O kiin oxuu ga'oona, ka war o fe'aa no sanke kom nuu refna, o yeng oluu refna no xiid ole fop.

Ndaa oxuu yegna no cerum a sumaan, a sendaa, fat ta ret no mbind doktoor nuu moyuuna o mat, ta deetel.

Um tekit a felem :

Anofel : þook ndew ne naa coodta sibiru.

Aroox : yetoox xooxof.

Send : cer kaa naa cufa.

Laamit qoolandir :

Ndax þook ke fop naa coodtaa sibiru ? Num teen naa coodtan ?

Tam ref ngenand þook ke ?

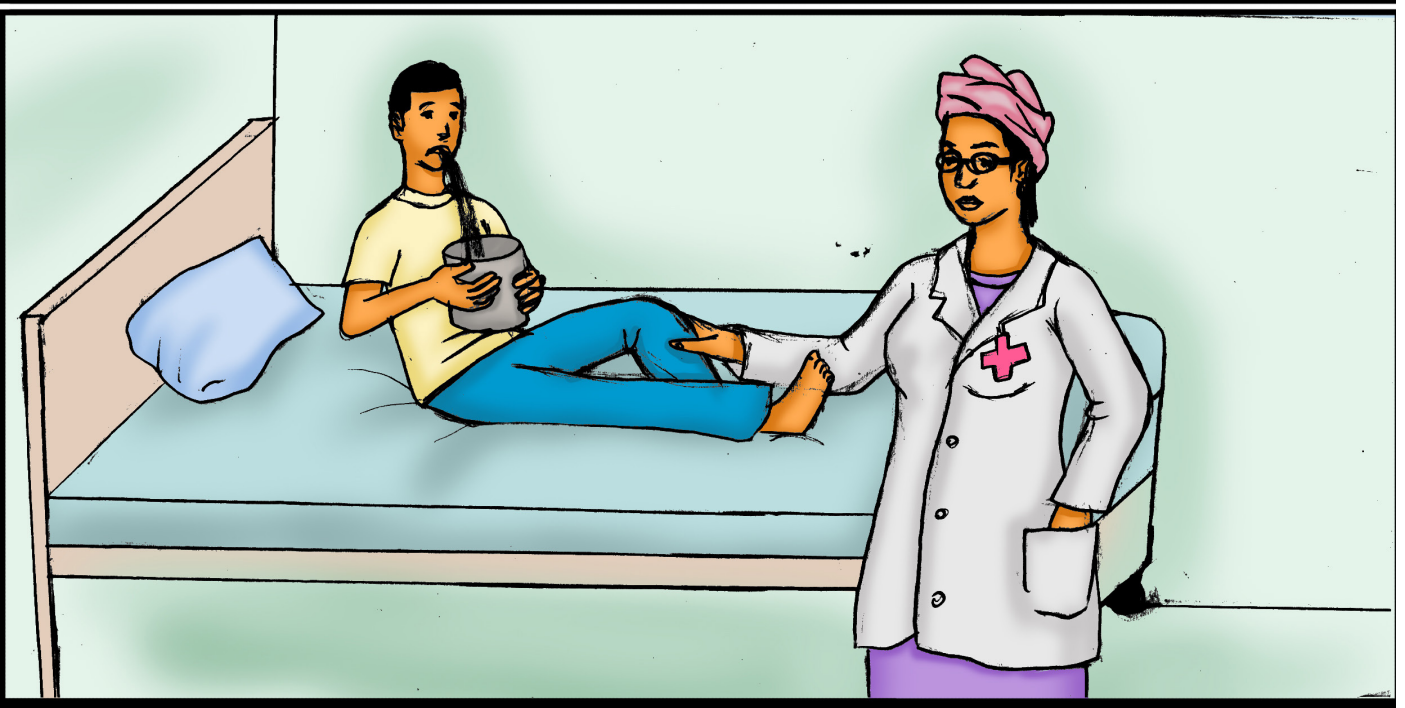
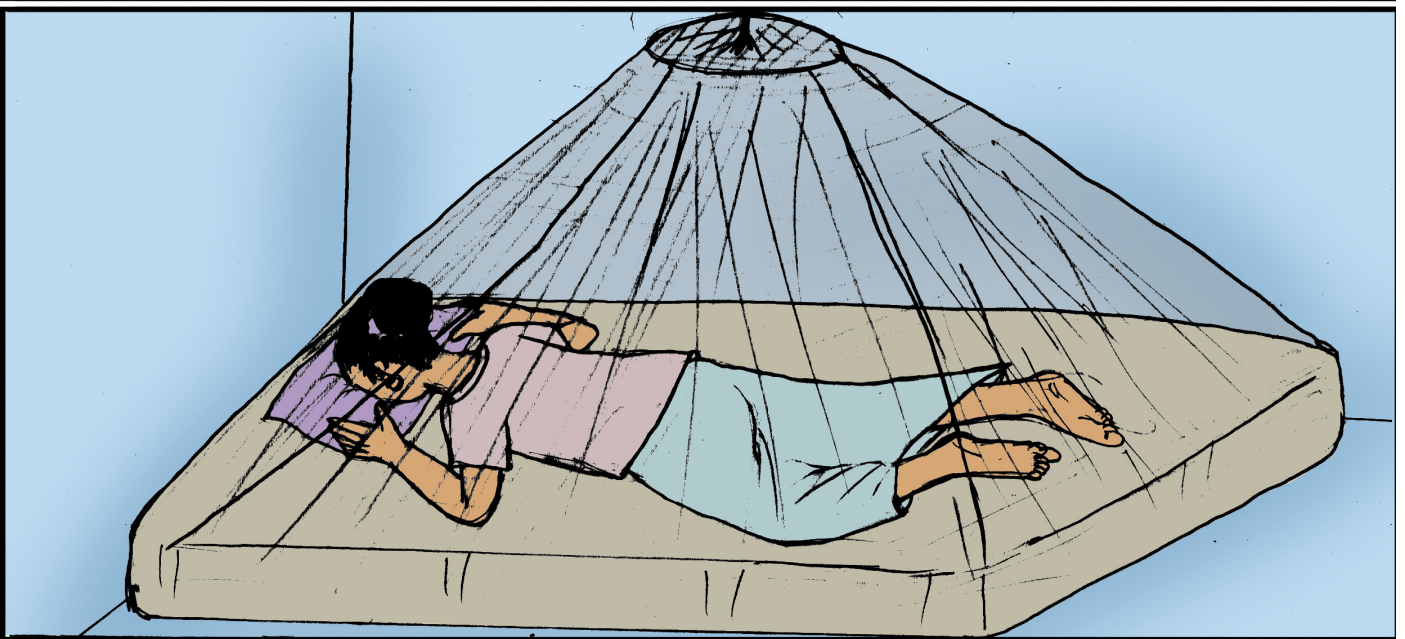
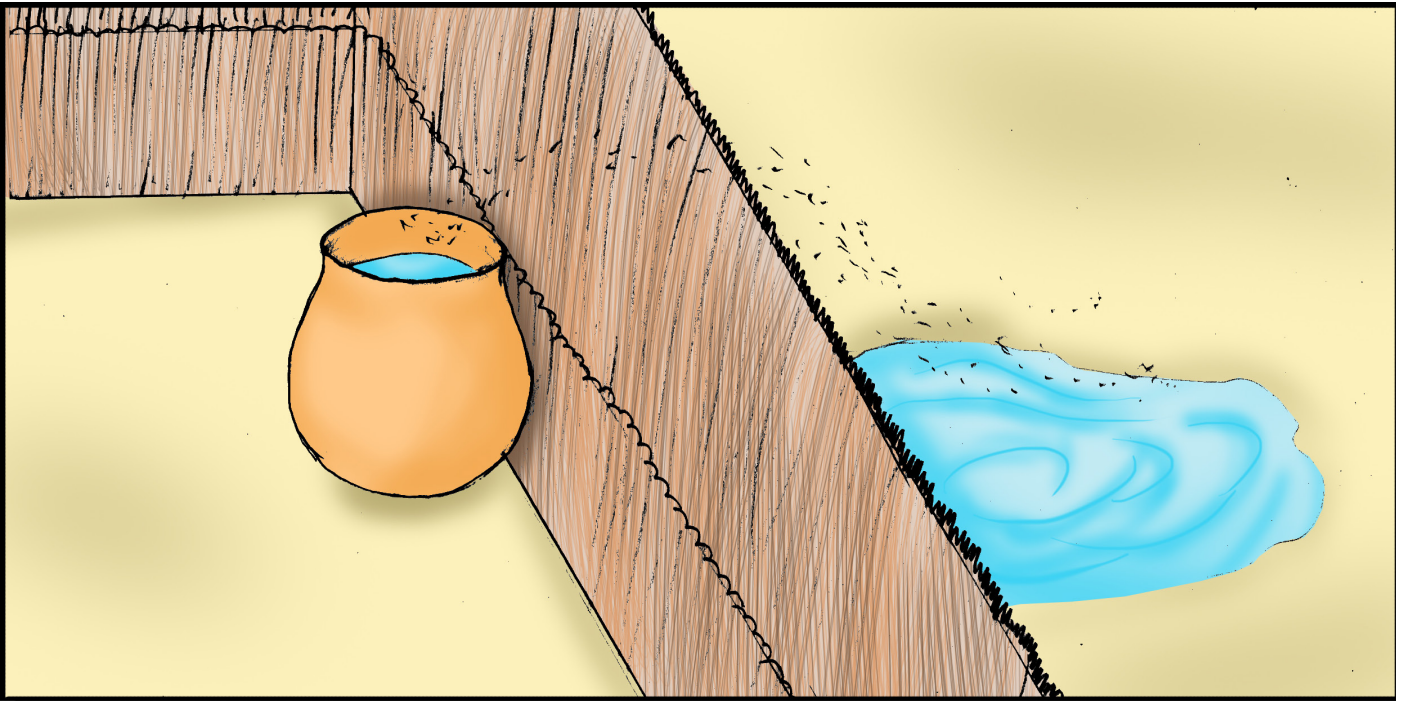
Oxuu jegna sibiru xar a waru fi ?

Nam i andtaa o kiin oxaa jegna sibiru ?

I teelangiran o andit xar na xewkaa ?

Oxuu fa'na o jeg sibiru kum a eetaa o fi ?

No xar o kiin oxe a waru fe'aa bo jegker sibiru

TOOÑ FAAXEE

Kooseen o ndebandoong o mbiyakaanu a reefu. Kaa doonatiroogu fo maak we, a wena den, a fañaa nduleer. Koom leng, ta joon o koor o maak oxaa naa daanaa no ngel naa. Kooseen a foog ee o fof oo yaam liir ke ta rokooxna. Ta waaf o yar, a gar a yoorooxin, a fadaa. O koor oxaa a inoox a moof, a diid baa sendaa. Kooseen a fadaa rek boo wiin waa a nga'in, a cufiid. Kooseen a yuf a dasik laqa pind kaa. Da ngar, a pis o koor oxe. Kooseen a ret a laqoox apaam fogooñ ole juumeena meene. Ndikey me ta dasna, saamaan refu maaga. Yegee rek boo saamaan faa a sutoox a jasnoor fo ten, a metooxaa. Ta dakoox a cinj, saamaan faa a yodoox, a puusin. Kooseen a mup a kid akaa, a wuuq ee : « woy xonaam ! » Wiin waa ngar, a sof a Kooseen me ta sakalna, a loolaa yaam ga'atee. Da laamtin :

- Kooseen omat, xar xeto fo kiin oxe ?
- Fi'iraam tig de. Kaam foog'u ee o fof oo.
- Ee ! A refangaa o fof koy too fi'irang tig ?

Um tekit a felem :

O mbiyakaanu : O ndebandoong onqaa andoona ee muu ta refna a fiyaa kaa faaxeerna.

Doonatiroogu : kuu o maak a layuuna, ta doonin, a xasir fo ten.

a puusin : saamaan baa fuuxna, kaa uufaa o domum, a siitong na kid foofi laa jegna danjar, waagkatiro ga'.

Laamit qoolandir :

Nu mosa nga' o fof ?

Nam nu mbiyaa boo nu nga'na o tof ?

An Kooseen a joonu no ngel naa ?

Xar o koor oxe a fiyaa ?

Mam Kooseen a dasik'u ?

Xar o koor oxe a fiyu Kooseen ?

Xar taxu kooseen a foog ee o koor oxe o fof oo ?

Ndax oxuu rokooxna liir rek o fof refo ?

Xar taxu tooñ faaxee ?

NGULOOK NAA MBIND MBAY WAALI

Ngulook ne Fasar Fa Faatu Fay xaye oo. Ngooriin ndefu gor no gulook we, xan da ndet a ɓisiid o kulook oxe. Gor no gulook we a ngarta a toq a maak, xa qos axe da limaneena kam a ceemreem ale ye da nqeediidna bes Ke da laaceena fop a gara, dara yoqee.

Ye da asna ba cut, fop a pare'a, boo ta yoq o ndag onqe. Jamin we Faatu a adwa, ta muurel njoor, a reef took den ondan, da ngimaa ee : « ngulook a yaangaa yee mbind o mbayee; a yaangaa yaang boo mbind no Mbay Waali », rek gawul we a mbakaa, da mbecaa a mbaafik a carind alaa. Ye o kulook oxe fadiidna na carind ale, a soɓa gor no gulook we a ngumin baa cungataa. Yaa goor maak a nqedanuuuna, a lemu, o leng no gor no gulook we a gadooxin, a doniin na sareet ale, da ndetaa a ngimaa mbuuqaa.

Ye da ngar na carind ale mbind Fasariin, a ngeenu, soo faafak we a ɓisiid a perngel ake, oxuu refna a fec, da maañ boo ta fel. Soo o kulook oxe a sog o roknel na ndokum, soo yuuyungat we fo o kulook oxe a moof a cuungataa a put ake no ngenar ne. No yeng olaa, mbuud maak jeg'u. Gor no gulook we fo we gentand we a mbe' a mbaagatiraa o mbec.

O fefit : o kulook andee' ke ta soɓkaa ndaa o kusaan a andaan.

Um tekit a felem :

ngulook : ten refu bes fee o tew o doolookaa, a biseel no korum.

ceemreem : ten refu ke o koor a fiyaa ndax a ci'el o tew.

carind : ten refu o saax ole mbind o rokdeel.

Laamit qoolandir :

Kum refu ngulook ?

Kum taxu boo o ndebandong waagee gulook ?

Kum taxu bo oxe na gulookaa retkee ɓisiid o tew oxe ten ?

Ngulook an fa an oo xaye ?

An naa retkaa ɓisiid o kulook oxe ?

Kum da ngimooguu ye da nqotiidaa o kulook oxe ?

An moofu fo genar we ye o kulook oxe a rokna kam a ndokum ?

ÑIIÑ 'DOM FAAXEE

Mari Fay daanee o xoo' boo roog a feed. Ye ta yokooxna nqes ne, oleng waag'iran o andid. O dek o janoon ole a uut boo a ngid ale uupoox. Faapa Semu bisin mbind dogtoor no ñofu. Ye da mbadiidna, dogtoor fee lay a Mari ta ñaay na taabul ale. Mari a naang kuñaak took a taabul ale, a daasoox. Dogtoor fee layin ee :

- Wondooxi ndaxaan mene, too ba yo'noox ndoogu, duqafuliin ñiiñ le. Koo yaɓatkaa soom, um deet boo and ne ta nandna. Aca koy, yaɓati ondik. Mari a foor a kid ake, a jeem o muuyfoox, a deet a dogtoor fee. Faapa Semu a lay ee :
- Mari kaa sad' de', ga'aa ta muuyfooxaa!
Dogtoor fee a yoorwin, a wet o don ole, a wootnoox ñiinñ le, a lay ee :
- Jegree solo neene, ndaa ñiiñ le kaa sanjar. A wara waadnel ndaa kaam eetkaa bindanin teex kaa mbatinna uut le, a boosand o dek ole.
- Ta yod' a Mari, a bind ordonaas fee, a cooxin a Baab Semu.

Um tekit a felem :

Naang kuñaak : ta gar rek, a letnoox took a taabul ale.

Ordonaas : a kaayiit ale dogtoor fee a bindna teex ke naa njikkeel.

Laamit qoolandir :

An jegeeru a ñiiñ no mbind nuun ?

Nam a ñiiñ a mosu a nandaa ?

Xar uutu o dek ole Mari ?

Mam Baab Semu a bisun ?

Xar dogtoor fee a cooxu Baab Semu ?

Ñiiñ a watangaa, xar naa yoqataa maaga ?

Mam ordonaas a jikteel ?

Xar naa yaqaa a ñiiñ ?

O MAAD OXAA SAAX MAAK

Yaa maak waa moofna baa ndam ee o maad a hela dodel no saax maak da mbokatoor a laamit na xa pes axe : an bugu dodel o maad saax maak ? xa pes xa fak Ngoor fa Waagaan a ngar a ngeenoox. O koor oxaa adwanna maak waa a lay a den ee o feet fat i nqetik saax la Godagen maaga i njilit kaa oxe warna dodel na nuun dik. No feet olaa piib cuć fop a nqetik Godagen. Ye da mbadna, o koor oxaa njang xa saaku xa fak a doon, a lay a den ee oxuu refna kaa jang kaa o saaku a yuf boo saax maak. Oxuu aduna na dodkeel o maad saax maak.

Naaga Ngoor a adoox, a jil ole moy'na yelef, o saaku faliit rek a yuf. Waagaan a fadiid a jeg o saaku fo jem a jang ta med dis ndaa ta gim a roog rek a yuf. Ngoor fe saqna yelefu ke a yufafulaa a **kaat** a fomu, a damee ten na **maadoox**kaa. Waagaan a falak rek, a damee maadooxkee' ndaa jomum ci'iran ta ñak o fad. Da ndef na kaat den dik Ngoor a adoox Waagaan a falak.

Naaga roog a fiis o yufaag, a ref na tep a fomu foofi le a may boo' fo jem olaa Wagaan a sooyata, o saaku laa a yelefat. Waagaan a moyat o ñof a Ngoor yaam o saaku faliit olaa ngoor a sodat foofi baa med dis. Ye da mbadkataa saax maak, Waagaan a adwat, Ngoor wagaatee sax o fadiid. Waagaan a dodel o maad saax maak. Naaga i njangit teen ee oxe Roog a dodna soom na dodooxkaa, to baa dom muk boo o caali, gimi roog fee na deetlouxang.

A nax a beer maaga rok o maag, o naf a gugujaanoor o maag roxondwa roog a saaya lang ke a soocoorwa mbudaay eetuuna ñis a ret arjana

Um tekit a felem :

dod : ten refu jil o kiin, ta adoox.

kaat : ten refu oxa naa yufaa.

maadox : ten refu oxe naa refaa o maad.

Laamit qoolandir :

Kum refu maadox ?

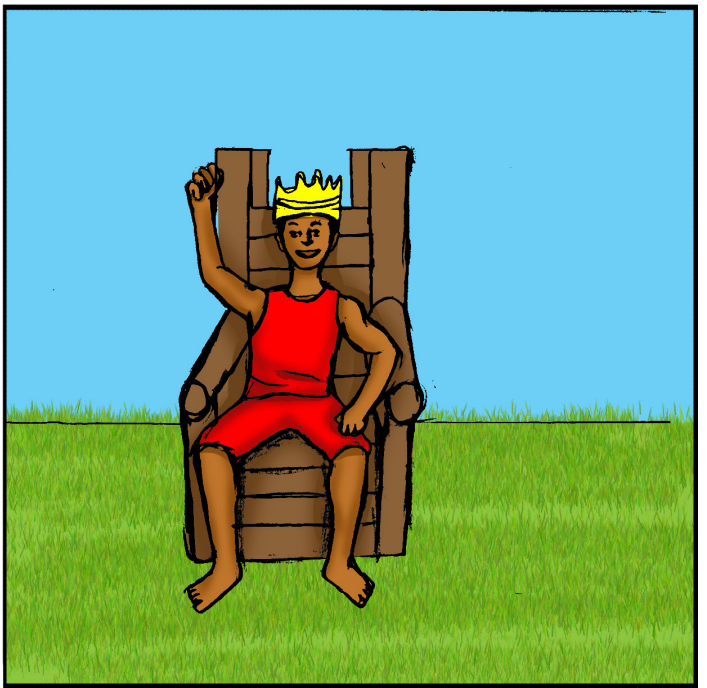
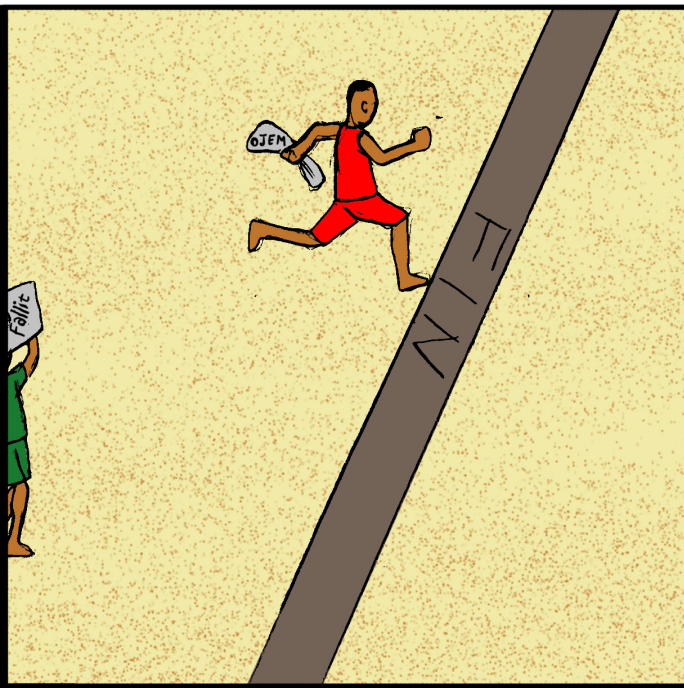
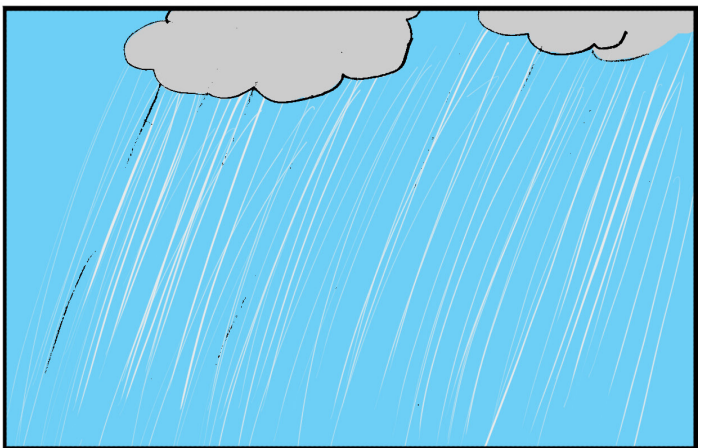
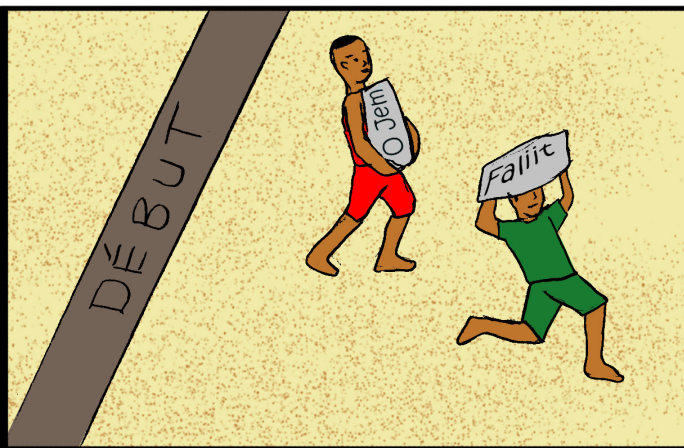
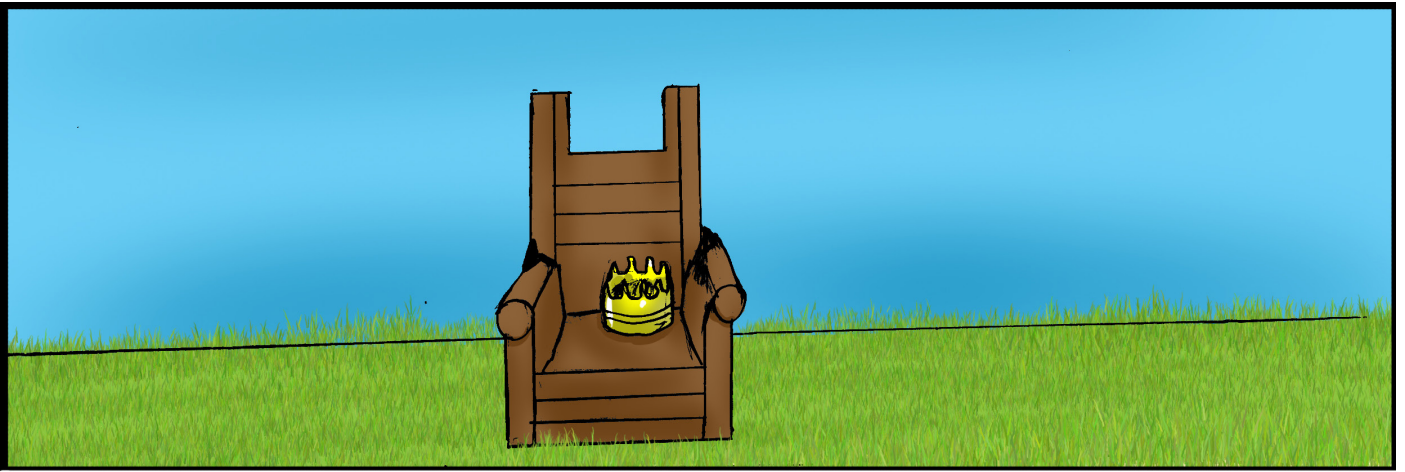
Kum refu o njiriñ o maad kam saate ?

an fa an bug'u ndef maad ?

kum o koor oxe a doonu ?

An jangu o saaku le moy'na yelef ?

An dode o maad saax maak ?

FAT I TINGOOX JIR-NDIIG LE

Diiboor fee faafna, Jike fa Baabu kaa ndet'u a feetik a Laasuk no mbind den, yaam a juga ñaal tadik kaa ta gareerna ekol. Ye da mbadiid-na no mbind naa, kaa da soɓ a ya'um Yaa Maan, ta lay a den ee :

- « Laasuk de, feedefaak boondiik cer ke mbelee. Jir-ndiig maa-fun. O xe wondooxa na ndok ale. »

Mboɓ ne a laamit :

- « A ɗaana ɗaan » ? Tee :

- « Ha'aa, kaam xayin ta ɗeetaa de', ndokyo nga'in, ndaa ba nu cooxin xa ɓay de, jir-ndiig kaa xabaa ».

Mboɓ ne a ndok, a soɓ Laasuk a iinaa. Tiya yuda den lool boo mbaagee moof. Da sutooxid, a nqaad. Jike a wetandoox a ya'um ke dalna Laasuk. O maagum Sonar a dalfo lay ee :

« Coox o kiin o ɓay soom wagee tax ta xabong jir-ndiig. Jir-ndiig kay, ɓook na cooxan o kiin. A ɗatangaa oxaa jirna, kaa buusaa no fo'oyum, a bislooxin. A daawangaa oxaa jireerna, a ɗatin, a yipanin no fo'oy olaaga, ta daaw no jir laa. Neene jir-ndiig a xabriteel. ɓook na atan. »

Sonar a doon teen ee :

« Ke waagna mucil wiin no jir-ndiig waru andel, a fiyeel. Ten refu o fexey boo ɓook daawkirang baa ɗatang. Keene koy boo waagan, o leelaa kam mbind ne, moytoox foofi a daagaa maaga, wondooxaa kam sanke suupe. »

Um tekit a felem :

Cer ke mbelee : o kiin a jirangaa, kaa layeel ee cerum mbelee.

Sanke suupe : sanke naa xupand'eena fo teex naa naa raxaa ɓook.

Laamit qoolandir :

Ndax a juga o kend nuun oxaa jangiideerna xaye?

Xar taxu jangiidee ?

An Jike fa Baabu a feetik'u ?

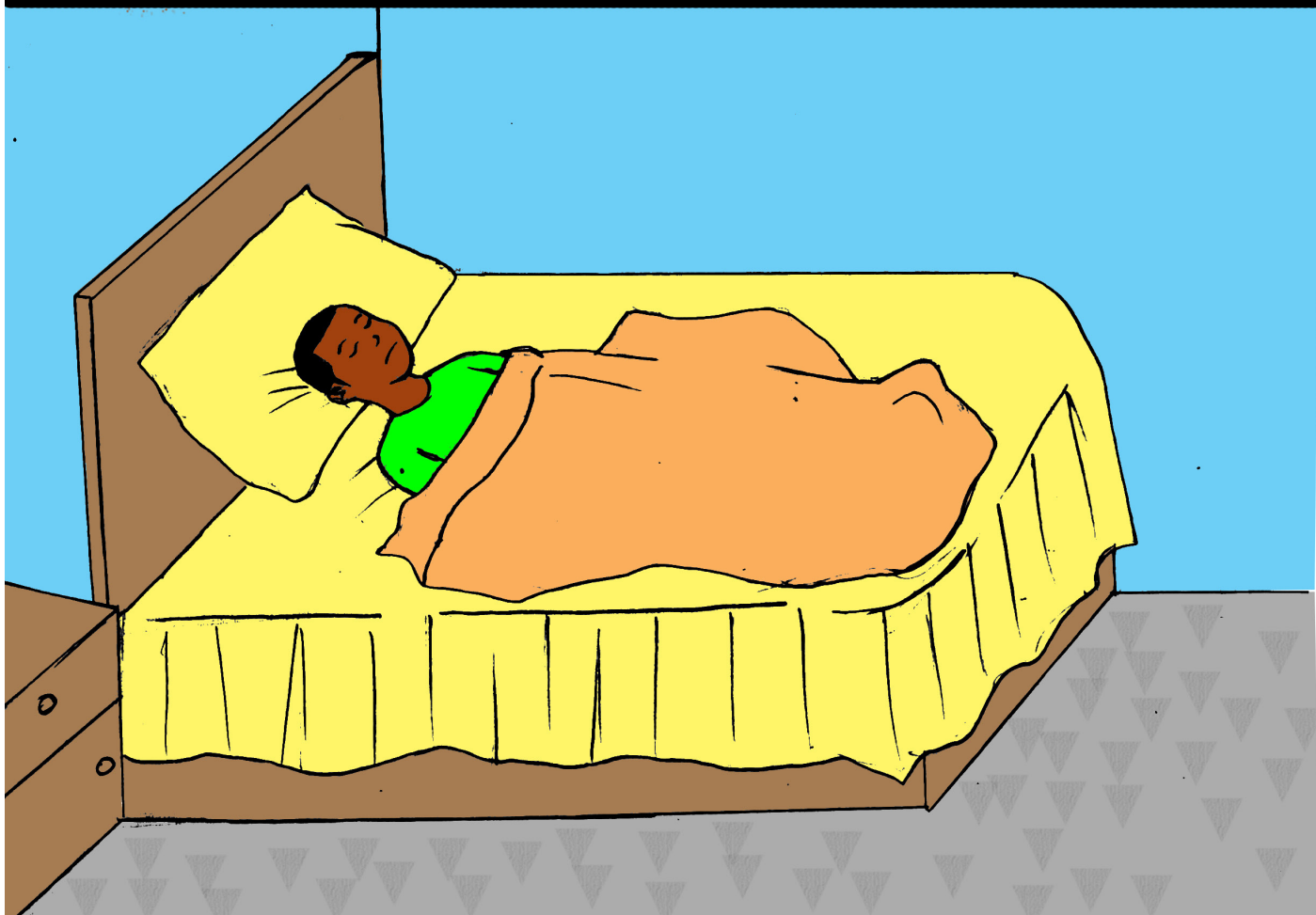
Mban a ndet'u maaga ?

Xar naa ataa jir-ndiig ?

Ndax sanke soom waagu war ɓook ?

Ndax Baabu kaa war o xayel rek a wondoox no mbind naa ?

Mam a waru bisel ?

NE KALAAS A XOOLANDTEEL

Faak kirand, Muse Juuf fee adooxanna ekol fee kaa rok no kalaas nuu refna, ee a Buga bug i and ne i mbarna seqit kalaas 'in ndax da nqoolaa.

Ta laye ee :

« Nu mbugangaa kalaas nuun a gen no xoolaa, neekee nu ngenitkaa » :

1. Goor we kaa mbarkaa no calel kene, rew we a mbar no calel kaana.
2. Ta jeg no gurup luu refna o leng oxaa adooxna. Rew we a njeg oxaa adooxanna den, goor we a njeg oxaa adooxanna den.
3. Gurup luu refna a deet ne ta daapitkaa calelum.
4. Nu anda ee a leel kaa yodaa fo'ut. Ten taxu xan nu cooxeel kaa naa muuraa o don nuun mbaa a kid nuun boo fo'ut rokkee na xa ñis nuun. Ten naa layeel xa maske.
5. Fat goor we a mbortaa begax ke, xa palanteer axe fa taabul-ban ake.
6. Rew we a ndefaa na leel ale, too baa leelaa, fat da yipaa foofi no dung ole ndax fo'ut ole maykee. Rew we a ceewaa foofi nqes nuu refna, ta laxadoorteel, a fortiteel o tablo le, a soorteel fuloor ke na peron ale tafil.
7. Baa leng a bindaa mbaa ta fiisaa tig no miir ke. Nu mbañ o ndebaa no dung ole a kaayiitiin, a teexiin, mbaa xa qoɓ a aareer, soraas, mbaa tangal. Keene fop fat nu yipan no famba le naa yipeel leel ke.

Um tekit a felem :

Gurup : gurup refu wiin wa mbokatoorna.

Maske: o maske kaa refaa kaa naa muuraa o ñis no kiin, a fatin boo fosuun mba fo'ut waagkee rok teen.

Laamit qoolandir :

Mban nu ndokaa kalaas nqes ?

Ndax nu naanga eetatiraa a tok ale ?

An garu no kalaas ne xaye ?

Xar a layiidu xa elew axe ?

Xar o maske a daxaa ?

Nam meetar fee adooxanna ekol fee a xooyeel ?

Xeɓa ekol fee jegee xulanq ?

YOLI

A lalit ale : yoli ref kaa andeena apaax kam Afrik fee far na no mudand, a naanga layeel itam soko kam Gambi. Fanas ngawrand naa yoonna fo pexey oo. No juum le pis xarbaxay fo dik nandu fo no saax o lakas ole pis xarbaxay fo dik nandu taa ngutatir fo eetaan kaa. Oxe na yoli'a hela jeg a neew-neew xa kiid xarbaxay.

Ne ta wataa

No mberaand ne, juum seqkee tig, nu njil oxe na eetitkaa. Oxe warna ñaay' a waaga:

- sip mbisum no mbind naa seqeerna tig

Mbaa

- ta ñayin (ta jofdatoox mbaa ta gadandoox pin kin ke) mbis leng no pis ke ndaleena baa cut.

Mbaa

- Ta dam

Oxe na yoli'aa waaga ñaay' mbaa ta dam mbis too dalkee pis ke ten fop, Oxe na yoli aa bugangaa dam mbis kaa foolna mbisum mbis ne ta xawa. A waagaan no foolit mbaamir mbaa a cinj. Yuu ta xaw na xan ta dam mbis fikandeer na ta jilit na pis ken juum le. A qaw alu ref na, pis fik na ndameel Oxe war na ñaay' a waaga inoor nu mbind a nomtoox taaga na ñaac' a lakas.

O leng oxe damangaa pis ke no lakas oxe fop mbaa ta wegin boo wagatee ñaay' rek yoli fee faga.

Um tekit a felem :

Mberaand : ne ta eetitna.

Laamit qoolandir :

Xar na lalteel?

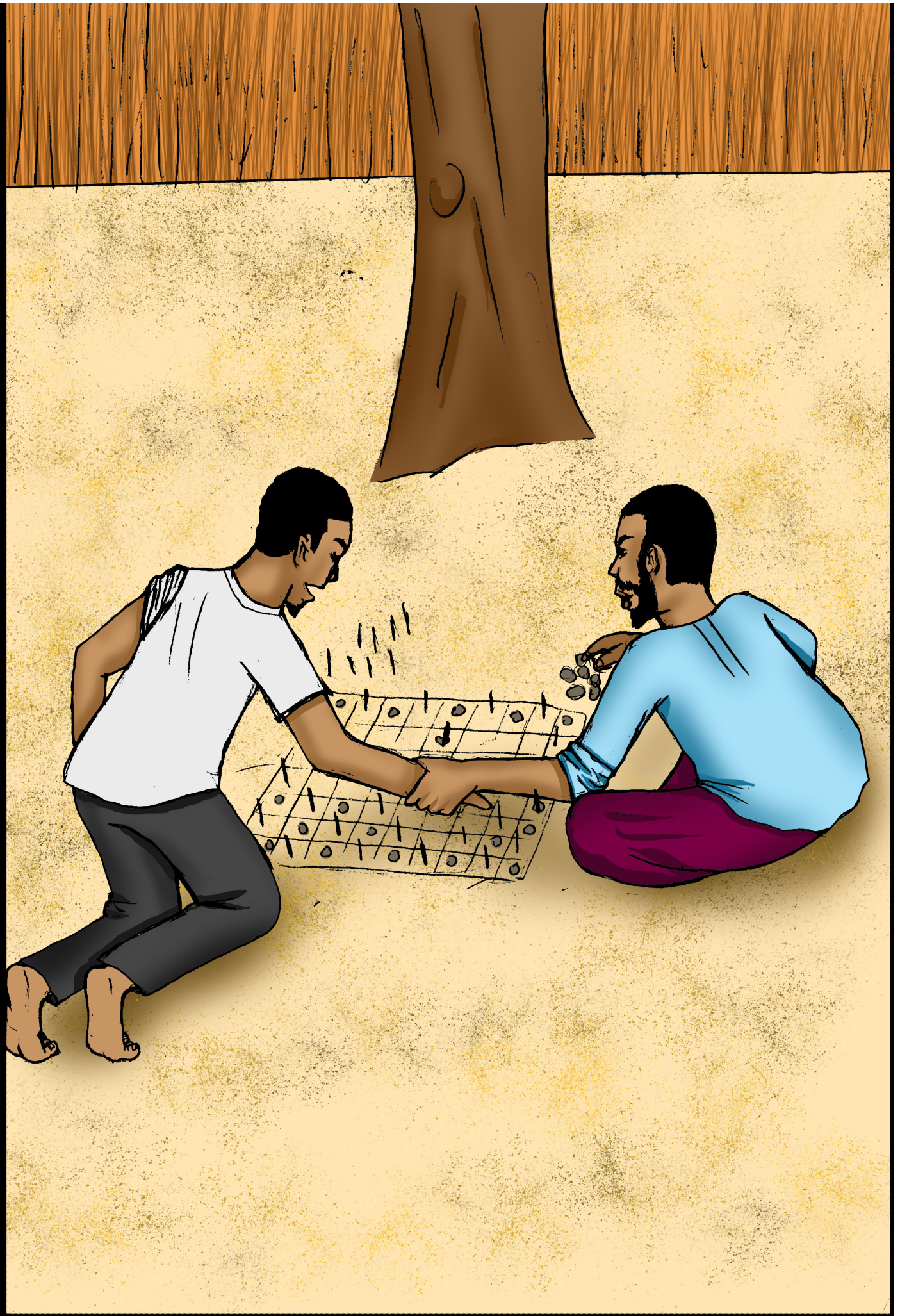
Mban yoli fe a fagaa ?

Nam a layeel Gambi ?

Pis podnum waro jeg ?

Xa kiid xa pognum waro o jeg o bugangaa fog ?

Nam yoli fee eetteet ?

MAM REFU CUK

Cuk oxe refa saax deb laa refna no jeg ole a Mbey. A far a kawlak no bemb roog, a nderum fo ten a fodtaa kilomeetar xarbaxay fo petik. Saax laa Cuk mayu ngena maaga nand nen dukloor, nda ndiiki seereer for ngenatu maaga. Leng we inoor a Sinig, lakas we inoor Fa'ool, da sinjiid maaga. Saax le'in koy magnee yaam pind qarbeen nahik ndefu meen bo ta tax i andir in fop.

Saax'in, ndiig a fadangaa kaa i nqooxaa ; ke hupna no ke na xooxeel, kaaf fo ka ñoowteena ; nda i naanga nqooxa itam a aareer; kaaga cikweel oo, fa ñaaw, maac, basi, fasaab, pursiñ fo xa qaal. Ciid ne fadangaa bo calel ke pakandoox, a juga waa na **ciidlaanka** bo yaa calel ndiig a mbadna. Saax'in ngaynaak ne iit a ñaayfa meen ondik ndaa ndamit a jeg'angaa a waag a moyo jeg doole. A cang a le tax'ee ta jeg ma doole. Ndaa ekol ne i njegaatna o taxa we na njagaa moyo may.

Xa teb axe in a njangniteel a tubaab to a nan a seereer. ten tax'u caaci-koor fe andeerna na cang dara a laamtoogu ke taxna i num a seereer soo njaanga a tubaab; ndiiki i mbugo ndef dubaab, ndaax kaa a seereer mbaagee njangel. To um foog ee a cang baa moyoogna yooB, oxe na jangaa a jangnitel na **felem** ake ta numna, fi'angaan fegoor jegkee ndeer ke ta numna fo ke ta waarna and.

Saax'in njegee kuuran ndaa i njega njofoor, nanoor fo mbexir, ndoon teen mbokatoor no **mal** na i ni'itna Jam Bugum.

Um tekit a felem :

Ciidlaan : ret jalik no saa lakas kam ciid ne.

felem : ke i lakaa.

mal : wiin waa mbokatoorna a njeg oxaa adwanna den.

Laamit qoolandir :

Saax lum na ne'eel ?

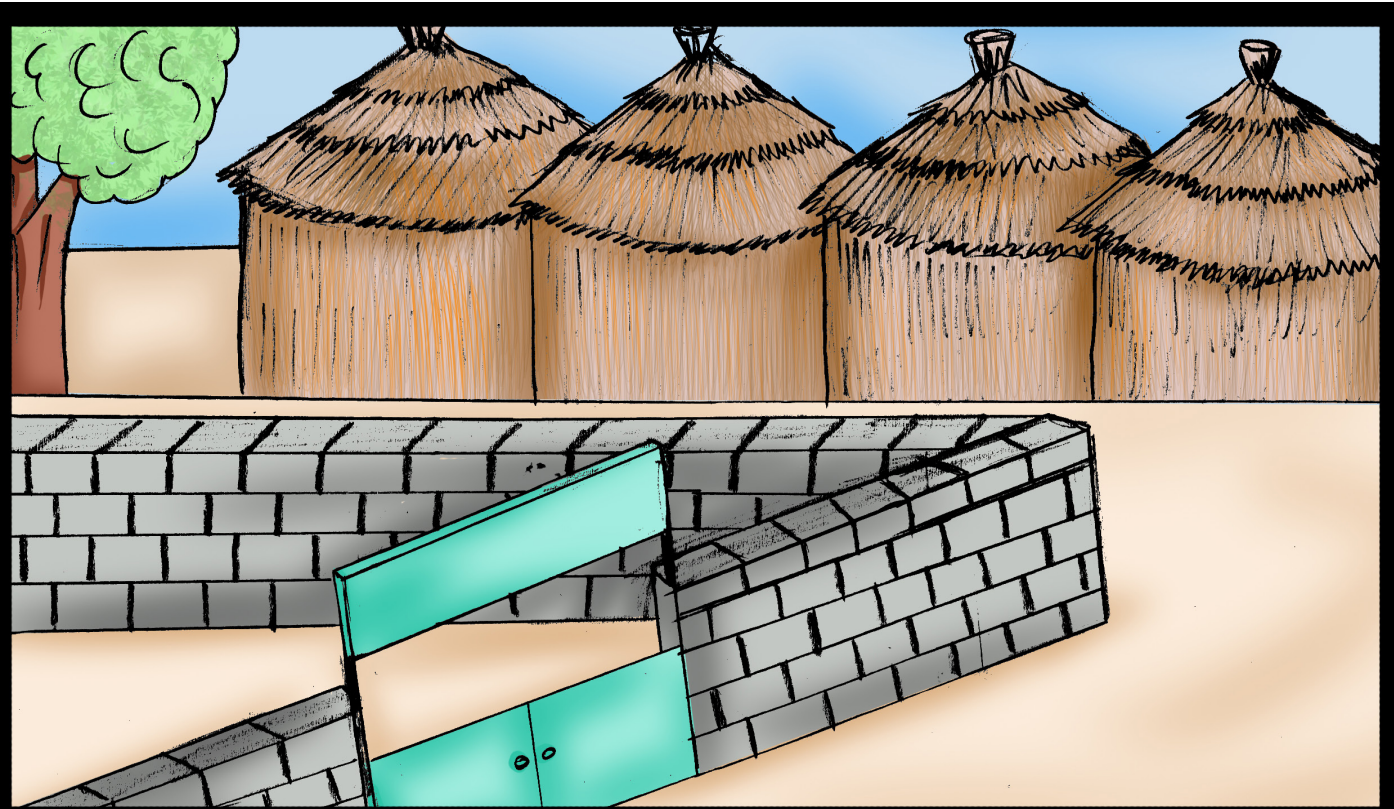
Mam saax laa refu ?

Ndax ekol a juga no saax le na ne'eel ?

Xar we na saate fee a mbi'aa no ndiig ?

Xar caaci koor a layu na cang ale ?

Ndax saax le juga kuuran ?

XAYE REFU TABASKI

Yaa baab Muusa jikna suk ran le ten boo ndiik, xa caac'axe ndaawanatee tefee mbaal ne. Mbanuu da ngatna ekol, o wey'no suk le, a mbuudaa o moselum. A mer'ata mbaal ne da ne'itna Fara Era boo Mareem fee moy'na ref o njaac' a layataa a faapum ee ta jik suk lakas.

Ndaa xaye refu tabaski, bes fee cungeoogena too a tayel. Mbind ne fop a yokoox piib cuc, goor we, maak fa xa caac' a mbaaj a njuli'ik jumaa, rew we fop fa yaa Astu a ndef no mbaajan caw ke. We moy'na neew sax a mbaafaa kaa da mbi'na. Oxuu refna o xe no tig : wene we no cawir ke, waana mbaajanaa njuf a tegey'. O maax ole a nandtaa njawand maak. Goor we ngat, ta yoqat a qiris ale no mbaal ne cungeoogena yaaga boo ndiik. Ye ke warna fop a fi'eena, suk le xirsel. Da ngut, a cut, a socin. Fop a yuta me i ndefna, yaa Astu fo yoonum yoqtat u njaw fo njuf ne na tegey' ake. No mi'neer, mbind ne may fo o suun. Njuf ne xe belaa. Wiin we taya o nim xa feg xa eetaand axe no mbaal ne.

Yaa njuf eetaand ne yutna, fop a ngay'ke da mbi'oogna, a ndeer o bool ole, a naamaa a tegey' a paax a pelu ke no mbaal ne.

Ye da cutna, xa caac' xa koor axe a njaw warga, reew we nomtoox no njawand naa, a njawik a put, ndaa iit a ngendanik ke no gentand kerceen ke, ta ref o mbaax fo ngentand mosu.

Neene watit'u no bes na tabaski faa.

Um tekit a felem :

suk : ten refu mbaal ngoor.

njawand : ten refu a mbaw, maa naa jawteel.

ngentand : wiin we ngenna me widoonga.

Laamit qoolandir :

Kum refu tabaski ?

Kum taxu wiin we a naqanaa we na saat fee ?

Kum wiin we a mbaraa no bes tabaski ?

An jiku mbaal tabaski ?

Nam ya' Mareem a ne'e ?

Namxa caac'axe a ne'tu suk le ?

No qes bes tabaski, ngoor we kum a mbiyaa ?

O CIIJIKAX A CEK

No njolloor sumu ne xaye, gaaraas fee Caajaay a xumba lool. Ten hupu wiin na marse fee, yaam a ref na qal ale Dakaar jofna kawlaw. Ndaa koy, meene faaxee dara no we naa cakandooxaa, ne'atiim koy jula we naa mbidaa, a ndiñraa a ndeer a kaar ake, a mbulooxaa cula den. Juma Fay kaa jikwaa a cek. A kaar a garangaa, ta waxoos o ñeem, a yufanin fa cek, a ref na : «A cek ake ! A cek akey!». A kaar o maak a fadiid, ee muut fo pasaase. Juma a naang beret, a kaf a cek, a waxoosin. A pok o ngeq onqe na caf, a yodin, a yufan a kaar alaa. Ta fadiid, a yod o goor ole, xoox le yooroox, a ref na : «A cek ake ! A cek akey!».

O goor ole wuuqaa, a cek ale a kaak-kaaknaa no ndiñum. O pasaase leng a ga'in, ee :

« Heey ! Wo, kene refu a cekof ? »

Juma a ga' o goor ole ta pokna na caf, a yen, ee : « Woy yaay ! Xonaam » !

Ta deb a cek alaa, a nomtoox no yook naa. A moof, a numnaa o ñeem ndax ta waas xa lool axe. O maasrum Xadi Fay a dalfo tooñan koy, a layin ee :

« O Cuujuuf soom waagu fi' kene ! »

Um tekit a felem :

Njolloor : a ñaalangaa boo njeeć ne a fod ndeer xoox.

A mbulooxaa : Da laltaa ked a njikooxaa, a mbaafaa oxaa jikna.

Pasaase ke : Wiin we ndefna kam o oto le, a ñaaykaa.

Laamit qoolandir :

Xar Juma jikooxaa ?

Mam a jikoortaa a cek ake ?

Mam marse fee a refu ?

Xar taxu yakandoox a qal ale wooree ?

Nam o fiyaa boo bugoona yakandoox a qal ?

Ndax oxaa simeena Juuf soom waagu fi' ke Juma fi'na ?

NJOM KOOP A MAAK

Njom neene kaa xewoogu jaf leng o hiid oluu refna. Muumeen ke fop nqetiidoogu maaga. A jeg'a ndigal maak naa dalin'eena teen. O mbaax onqeene refu oxuu maafna o patanel oxe mafoona.

Yaa bes faa dameena boo tee xot no nof Moon, ta dalfo ref no waaj. No ñaal naa koom Moon a lay a Ndew ee : « ba boorik xaye de, yaam a wooraa ee xam maaf to xam patanel. » Yaa ta fadna no njom naa, a fakoox baa daay soo a ret no calum. Goyiin, Mbatiin, Njogoyiin, yaxaliin fop a ngar, a mbakoox bo tiyaa sum da ndet a moofik no cal den. Ñiig o mat ten refu kelfa fee no njom ne.

Yaa lamb akaa maadna njinaa, baatnee dara Ngeleem a fadiid tee kaa fakwiid. Ye ta tuuswaa, Moon a gartin a cinj a yaadnin, a dalfoo o fekin mbuf. Ngeeleem a rasdooxin rek a falin no don tee dal a yen. Maaga muumeen kaa fop a ndigan a Moon ndax da patin. Nda Moon a fil a laye e : « xey ! nqaarit felu, yegaa fo and ee i mafroogangaa ndigil xaye um warel. » Naaga muumeen ke fop a ngim'ata ee kaa ñaslooxoogu soo da nqayin.

Ndak fo ndak, Mbaasaax a deka a Moon. Moon a hor baa baatin yaam a xeefin. Naaga ta lay ee : « gari ! neewaa , ndaa safnaa fo ñeex ». Yaa da mbufirna rek Mbaasaax a bekin a las ndeer a caf. Maaga Moon a daarka, ndax ta watin a las ale Mbaasaax, tiyaa hup ta xap o ndeefin. Ye ta inooxna ndax ta yuf, a soŋ'a muumeen ke fop a ndeerin ndax da mbarin yaam njom ne xool'ata qac. Keene taxu o maab waagee dad ndigil muk.

Um tekit a felem :

O patanel : o waranel o ten. Pat refu war kaa matna xon.

Cal : me pir ke yoonna a moofaa no lang ole, a cungaa maafrel

Yaadin : cungaa boo waag o bet o kiin

Laamit qoolandir :

Xar tax'u muumeen ke fop a nqetiidoogu maaga ?

Nam o tew oxe Moon a ne'e' ?

An refu kelfa fee no njom ne ?

Xar tax'u Moon a lay a Ndew ee « ba boorik xaye » ?

Ndax Moon a maafa tig ?

Nam Moon a falaktu fa Mbaasaax ?

NE JOONG A SOSOORNA

Joong fee nu gi' na, ref'ee paam o maag ole, xan lay a nuun, ne Joong a sosoorna. Kaa jeeg'u bes, o fana a ret na koɓ alaa, a room mbat. Mbat ne xonee, kaa gaañoox soom, a ñaay'aa. O fana xe, dalfo reefan, a reefan boo kam a koɓ alaa, a reefanin, a reefanin bo tige a yengaa. Too a gofa gof saate faya boo waagate xaad. Te dal fo ñaay no ndaxar maak, maa te fe' kaa boo a kid ake a nqool. Yeen te ñaana boo kam o yeng ole, te dal fo yokoox, mbaamirum jeg'ee tus, jeg'ee taxar, jeg'ee dara. Ne te yokoox na neen, te gi ni lanq ke, daaf laa na sutooxaa. Soo koy a ñeeta tige, a sutooxaa, a sutooxaa, a sutooxaa boo te ref ndaxar maak, ndaxar maak maak. Too koy ñanaate de, oxe ñeetaa ndaxar ne rek. So ye te moofna bo a kid a njabraa Ndaxar ne, ne te sutoo'iit na, a naaq ake a dal fo mbookatoo, so ndaxar ne a door a rokaa kam lanq ke, ne te sutoortiidna. A door a rokatinaa kam, a rokatinaa kam a rokatinaa kam. Jamono feene, o fana ka jegeegu xam-xam. No nqes naa ta fudoo a xaad, ye te fadiidna, a lay ke te gi'na maak we na saate faa.

Maak we, a layin ee, fat ta nomtoox maaga, te ñeet ndii ndaxar na, sutoxaxina. Ta nomtoox no yeng olaa, a ga'ahin ke te ga'ina. Ye te gatiidna a layaxin a den ke ta ga'na. Maak we a layin ee ta nomtooxatin. No jaf datkandeer laa, yeene ta reetaa ta bisloox o morso yeeq, maak we a layin ke ta fi'kaa. Soo ye ta retna fo o morso yeeqo le, a fadiid, a ñaay no ndaxar ne a cung boo ndaxar lakas ne a sutoox baa rokaa, baa yoq o ndik, te dal fo fool ni ndaxar ne te ñaay ñina, te jeg kaa te layna, te hum o morso yeeqole no ke rokafuleerna kam lanq ke. Ye te xumuuna neen koy ndaxar ne rokatee ni lanq ke. Ndaxar ne, beleñ a newe. Soo a soɓa maak we a layin nee maa ndaxar naa sutoorna, maa ga saate faye a waru ref. De ndal fo toxoo maaga, de ndal fo newit maa de ngeniidna Mbeleñeem. Neen saate faye Joong a sooste, oxe ga'ina ndaxar ne ten saate fee a newte, ten ref'u Joong.

Um tekit a felem :

Room : o xay' soox gidi boo ta dal.

Kaat : boo ta yengiidaa.

Cand : a naaq ake no ndaxar ne.

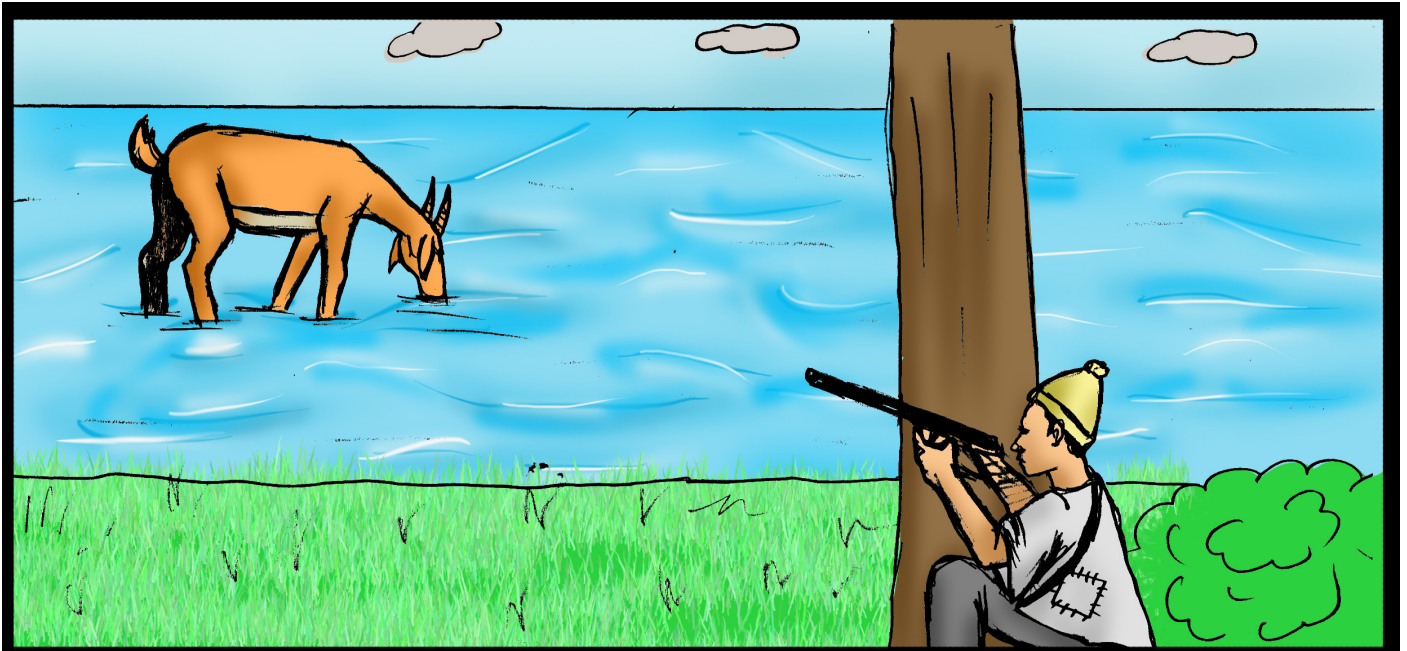
Laamit qoolandir :

Tam o fana xe a ret'u ?

Kum taxu boo o fana xe a ret kam a koɓ ale ?

Ye ta moofna boo kam o yeng ale, kum a ga'u ?

Jaf datkandeer laa, kum xew'u ?

NJOM NE CUK

Njom ne mal ne Jam Bugum Cuk a ndam'ina na diboora fa eetaand no taaw ciid xaye a fakaa. Cuk a yokoor xumbaare. Oxuu refna xe fi'aa tig. Maak we a nges me nqel naa a refkaa, a leemwaa, a nqedaa jam soom a jeg. Xa pes axe ngasnaa baas ke na mbidkaa o lang ole. Xa caac' axe a maafratulaa no lang ole, oxuu refna xooywaa mbiir ne fartoona. Saax le a riira.

Ye i ndetna boo no kirand ngoor naa pir ke ngariidata fo fuudlaan we fop. Oxuu refna a deet mbind naa feloonga, o ret ma. Ye a kid a njabraa oxe adwaanna njom ne xooy pir ke ndax da mbindwiid. Muu fodoona o naana a lamb ake njiinaa fa kim a pelu ke. Pir ke ndokaa. Oxuu rokna a soongu, a faku, a gar ndeer o lang le, a yipu teex, a jat, a naq lang a ret a sip cal. Ye a pind ale waajaa paangel ndax pir ke maafrikel rek, fuudlaan we mbuuqandoor : « Ngoor a gara, mbir maak ne Belaybe xana jang njom ne ! ».

Ye ta yengna, njom ne ropel; pir ke fop a cungaa nqooyel. Oxe adwanna mal ne oxe fokatranda den ne da mbindoorna. Nqel ne a riiraa, piir ke a maafreel boo ta yoq pir fik, Ngoor fo mbir leng saax Jan. Njom ne harnel, we ne'teena njom ne a sog o ndookiid. Oxuu refna fa a fatum a roq kam o lang ole, gawul we njiin a den da mbaxtaan, a poxotit ke da ngaritna.

Njom ne xe waajataa fag, finaal fee soom yoqatu. O lang ole naang tek, o leng layatee, a pamb ake soom na naneel fa kim ake. Den no njom boo Ngoor a xenoox mbir lakas ne, a maafin, o lang ole deg, fop a mbuuq. Leng we sax aloolooga. Naaga njom ne Jam Bugum Cuk a fagtu rend, a fel'a lool a may wiin fo pir. Soo fop a jegit na jam. Kon fat i lay ee : « Jam Bugum, jam um jeg kaa, Roog o yaal pexey » Sam i maadiin mbaan fa jam.

Um tekit a felem :

mal : ten refu wiin waa mbokatoorna, a ñaay'naa.

leem : ten refu fiyaa teex, xedaa Roog.

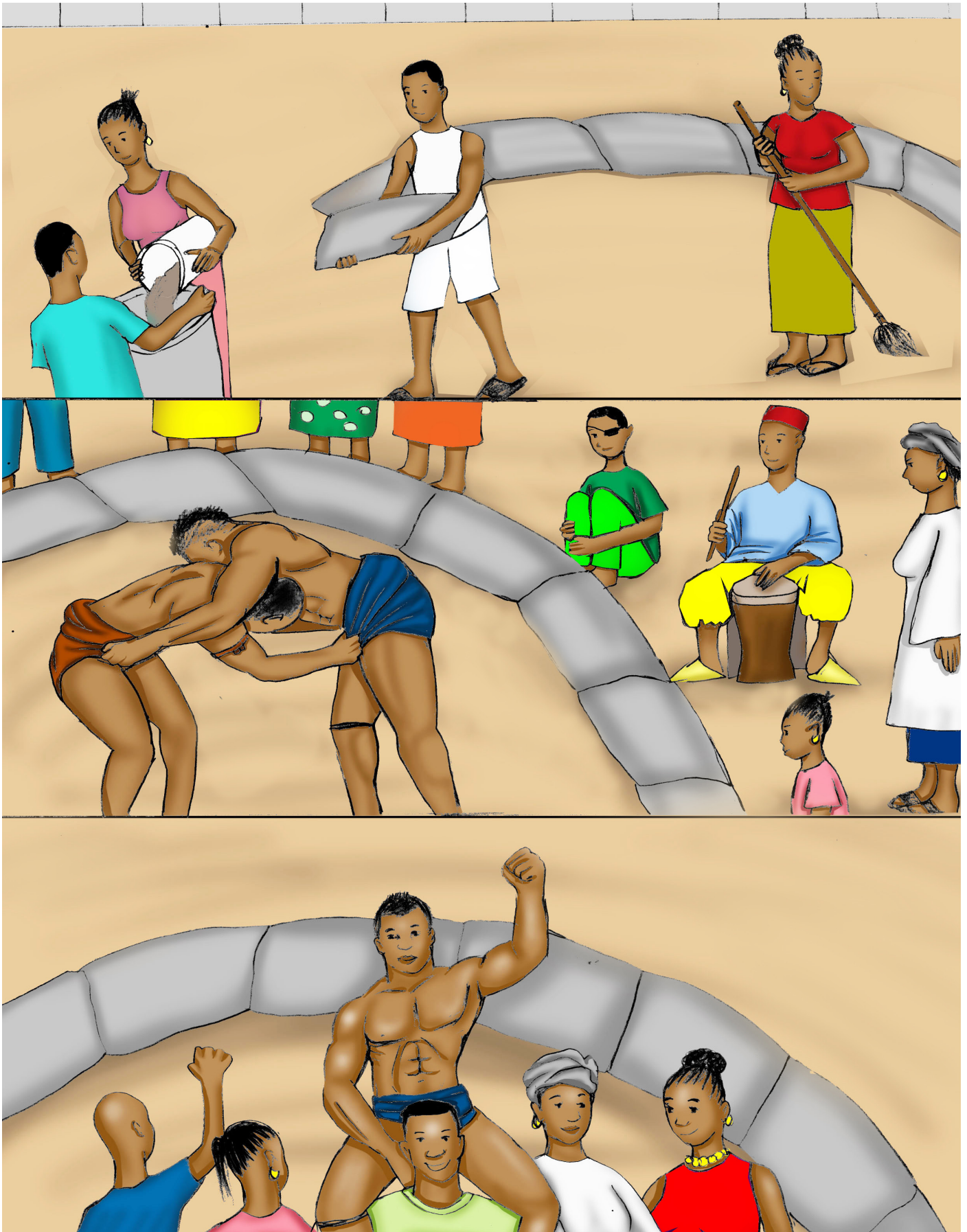
mbaan : ten refu o hiid ole na garaa.

Laamit qoolandir :

Ndax naangaa fuudaa njom ?

An refu mbir ne moyoona bug ?

Ndax bugaa ref mbir o maakangaa ?
An na fakaa njom ne Cuk ?
An xedoogu jam a jeg no njom ne ?
Mbir a rokangaa no lang ole, kum a fiyaa ?
An maafu na finaal fee no njom ne ?

Ce cahier de récits a été conçu et imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID).

USAID
DU PEUPLE AMERICAIN